

**HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO, MHESIMIWA
JAPHET NGAILONGA HASUNGA (MB), KUHUSU
MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI
YA FEDHA YA WIZARA YA KILIMO
KWA MWAKA 2019/2020**

DIRA

**Kuwa kiini cha kutoa mwongozo wa Sera na
huduma kwa kilimo cha kisasa chenye
tija, faida na ushindani kibiashara ili
kuimarisha ustawi wa wananchi,
usalama wa chakula na lishe
ifikapo mwaka 2025**

DHIMA

**Kutoa huduma bora za kilimo, kuandaa mazingira
bora kwa Wadau wa Kilimo, kuimarisha mfumo
wa majadiliano ya Kisera, kuzijengea uwezo
Mamlaka za Serikali za Mitaa na kuiwezesha
Sekta Binafsi kuchangia kikamilifu katika
kilimo endelevu chenye tija, masoko
ya uhakika na ongezeko la
thamani ya mazao**

YALIYOMO

DIRA	ii
DHIMA	ii
1.0 UTANGULIZI	1
2.0 MWELEKEO WA SEKTA YA KILIMO	3
3.0 MCHANGO WA KILIMO KATIKA UCHUMI	5
3.1 Upatikanaji wa Chakula	5
3.2 Umwagiliaji	6
3.3 Maendeleo ya Ushirika	7
4.0 UTEKELEZAJI WA MAENEO YA KIPAUMBELE KWA MWAKA 2018/2019	10
4.1 Kuongeza Tija katika Kilimo	11
4.2 Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Umwagiliaji	18
4.3 Utafiti wa Kilimo na Uhaulishaji wa Teknolojia	19
4.4 Maendeleo ya Mazao	20
4.5 Ujenzi wa Miundombinu ya Kuhifadhi Mazao ya Kilimo na Masoko	43
4.6 Huduma za Ushauri Kuhusu Utafiti, Mafunzo na Usambazaji Taarifa za Kilimo na Sayansi Shirikishi	48
4.7 Kuimarisha Ushirika	52

4.8	Usajili wa Wakulima	53
4.9	Kuunda na Kupitia Sera na Sheria zake	54
4.10	Uratibu, Takwimu, Ufuatiliaji na Tathmini	55
4.11	Matumizi Endelevu ya Ardhi ya Kilimo	56
4.12	Masuala Mtambuka	57
5.0	MPANGO NA MAENEO YA KIPAUMBELE KWA MWAKA 2019/2020	61
5.1	Kuongeza Tija katika Kilimo	61
5.2	Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Umwagiliaji	66
5.3	Utafiti wa Kilimo na Uhaulishaji wa Teknolojia	68
5.4	Maendeleo ya Mazao	69
5.5	Miundombinu ya Hifadhi na Uongezaji Thamani Mazao ya Kilimo	78
5.6	Vituo vya Utafiti huduma za Ugani na Mafunzo	79
5.7	Kuimarisha Ushirika	82
5.8	Uratibu, Takwimu, Ufuatiliaji na Tathmini	82
5.9	Upimaji wa Matabaka na Ubora wa Udongo	83
5.10	Masuala Mtambuka	84

5.11	Maeneo Maalum ya Maboresho katika Kilimo	86
6.0	SHUKRANI	92
7.0	MAOMBI YA FEDHA MWAKA 2019/2020	93
8.0	HITIMISHO	95
9.0	VIAMBATISHO	97

VIFUPISHO VYA MANENO

AGITF	Agricultural Inputs Trust Fund
AGRA	Alliance for Green Revolution in Africa
AMCOS	Agricultural Marketing Cooperative Societies
ANSAF	Agriculture Non-state Actors Forum
ARDS	Agriculture Routine Data System
ASA	Agriculture Seed Agency
ASARECA	Agricultural Research in Eastern and Central Africa
ASDP II	Agricultural Sector Development Programme II
AU	African Union
AVRDC	Asian Vegetable Research and Development Centre
BIDP	Bagamoyo Irrigation Development Project
CABI	The Centre for Agriculture and Bio-science International
CARMATEC	Center For Agricultural Mechanization and Rural Technology
CBET	Competence Based Education and Training
CFU	Conservation Farming Unit

CIAT	International Centre for Tropical Agriculture
CIMMYT	International Maize and Wheat Improvement Center
CIP	International Potato Centre
COASCOCPU	Cooperative Audit and Supervision CooperationCental Pulperly Unity
CSTC	Cassava Starch of Tanzania Corporation
DCT	Diocese of Central Tanganyika
DFID	Department for International Development
DLCO-EA	Desert Locust Control Organization for Eastern Africa
EAYIP	East Africa Youth Inclusion Program
EPA	Economic Partnership Agreement
ERPP	Expanded Rice Production Project
EU	European Union
FAO	Food and Agriculture Organization
FAW	Fall Army Worm
FTCs	Farmer Training Centres
HORTI	Horticultural Research and Training Institute
ICIPE	International Center of Insects Physiology and Ecology

ICRAF	International Center for Research in Agroforestry
ICRISAT	International Crops Research Institute for the Semi-Arid Tropics
IFAD	The International Fund for Agricultural Development
IITA	International Institute for Topical Agriculture
ILRI	International Livestock Research Institute
IOs	Irrigators Organizations
IRLCO-CSA	International Red Locust Control Organization for Central and Southern Africa
IRRI	International Rice Research Institute
ISTA	International Seeds Testing Association
IWRDP	Intergrated Water Resource Development Management Plans
JICA	Japan International Cooperation Agency
KATEA	Kagera Tea Association
KATRIN	Kilombero Agriculture Training and Research Institute
KOICA	Korea International Cooperation Agency

LWR	Lutheran World Relief
MATI	Ministry of Agriculture Training Institute
NACTE	National Council for Technical Education
NBCU	National Biocontrol Unit
NBS	National Bureau of Statistics
NDC	National Development Cooperation
NERICA	New Rice for Africa
NFRA	National Food Reserve Agency
NMNAP	National Multisectoral Nutrition Action Plan
NOSC	Njombe Outgrowers Services Company
OR-TAMISEMI	Ofisi ya Rais-Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa
PABRA	Pan-Africa Bean Research Alliance
PSSSF	Public Services Social Security Fund
SACCOSSAGCOT	Saving and Credit Cooperative Society Southern Agricultural Growth Corridor
SIDO	Small Industries Development Organization
SRI	System of Rice Intensification

SSIDP	Small Scale Irrigation Development Project
SUA	Sokoine University of Agriculture
SUGECO	Sokoine University Graduate Entrepreneurs Cooperation
TaCRI	Tanzania Coffee Research Institute
TADB	Tanzania Agricultural Development Bank
TAEPZ	Tanzania Export Processing Zone
TAMS	Tanzania Agricultural Mechanization Strategy
TANIPAC	Tanzania Initiatives for Preventing Aflatoxin Contamination
TARI	Tanzania Agriculture Research Institute
TBSTFA	Tanzania Bureau of Standards Tanganyika Farmers Association
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TFC	Tanzania Fertilizer Company
TFDA	Tanzania Food and Drugs Authority
TFRA	Tanzania Fertilizer Regulatory Authority
TIC	Tanzania Investment Centre
TOSCI	Tanzania Official Seed Certification Institute

TPC	Tanganyika Planting Company
TPRI	Tropical Pesticides Research Institute
TSHTDA	Tanzania Smallholder Tea Development Agency
UKIMWI	Upungufu wa Kinga Mwilini
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	United Nation Development Programme
UNEP	United Nations Environment Programme
UNICEF	United Nations Children's Fund
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
USAID	United State Agency for International Development
VVU	Virusi vya UKIMWI
WARCs	Ward Agricultural Resource Centers
WARDA	West Africa Rice Development Association
WFP	World Food Programme
WTO	World Trade Organization
ZBS	Zanzibar Bureau of Standards

1.0 UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja kwamba, kufuatia taarifa iliyowasilishwa leo na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo Mifugo na Maji, Bunge lako Tukufu sasa lipokee na kujadili taarifa ya utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Kilimo kwa mwaka wa fedha 2018/2019. Aidha, ninaliomba Bunge lako Tukufu lipitishe Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara na Taasisi zake kwa mwaka wa Fedha 2019/2020.

2. **Mheshimiwa Spika**, awali ya yote ninamshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutuwezesha kufikia siku ya leo tukiwa wazima wa afya njema na kuendelea kuijalia nchi yetu amani na mshikamano na kujadili bajeti hii inayolenga kusukuma mbele kasi ya maendeleo ya Sekta ya Kilimo na wakulima kwa ujumla wao.

3. **Mheshimiwa Spika**, napenda kumshukuru kwa dhati Mheshimiwa Dkt. John Joseph Pombe Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa kuniteua kuwa Waziri wa Kilimo. Niwashukuru pia Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Makamu wa Rais na Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.), Waziri Mkuu kwa kazi kubwa wanayofanya kusukuma maendeleo ya nchi hii, ikiwemo Sekta ya Kilimo. Napenda kuwaahidi kwamba nitafanya kazi ya kuongoza Wizara ya Kilimo kwa uaminifu, juhudi na maarifa ili kuhakikisha kuwa rasilimali zinazotengwa kwa ajili ya maendeleo ya kilimo zinawafikia walengwa ili kuongeza tija na kuinua kipato chao.

4. **Mheshimiwa Spika**, nitumie fursa hii kumpongeza Waziri Mkuu, Mhe. Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb.) kwa hotuba yake nzuri aliyoitoa hapa Bungeni. Hotuba hiyo iligusa maeneo mengi ikiwemo Sekta ya Kilimo na kuleta mjadala mzuri na wenye afya kwa nchi yetu. Aidha, nimpongeze tena Mhe. Waziri Mkuu kwa kuendelea kuwa mstari wa mbele kuhamasisha na kusimamia kilimo hususan mazao ya kimkakati ya michikichi, korosho, kahawa, chai, pamba na tumbaku. Vilevile, Mhe. Waziri Mkuu amekuwa mstari wa mbele kuhamasisha maendeleo ya Vyama vya Ushirika pamoja na upatikanaji wa masoko ya mazao ya kilimo.

5. **Mheshimiwa Spika**, napenda kukupongeza wewe binafsi, na Naibu Spika Mhe. Dkt. Tulia Ackson Mwansasu (Mb.) pamoja na Wenyekiti wa Bunge kwa jinsi mnavyoliongoza Bunge kwa umahiri mkubwa. Aidha, nitumie nafasi hii kuwapongeza Wabunge wote kwa umahiri wao mkubwa katika mijadala inayoendelea katika Bunge hili la Bajeti.

6. **Mheshimiwa Spika**, ninachukua fursa hii pia kuwapongeza na kuwashukuru wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo Mifugo na Maji chini ya Uenyekiti wa Mhe. Mahmoud Mgimwa, Mbunge wa Mufindi Kaskazini na Makamu Mwenyekiti Mhe. Dkt. Christine G. Ishengoma (Mb). Kamati ilipata fursa ya kukutana na Wizara na kutembelea baadhi ya maeneo kuona utekelezaji wa kazi za kilimo na kushauri namna ya kuimarisha utekelezaji wa majukumu ya Wizara, Bodi na Taasisi zake. Naomba

kulihakikishia Bunge lako Tukufu kwamba, ushauri wao umezingatiwa na tutaendelea kushirikiana na Kamati ili kuleta mageuzi ya kilimo nchini na kufikia matarajio ya wananchi katika kufikia uchumi wa kati.

2.0 MWELEKEO WA SEKTA YA KILIMO

7. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imepanga kubadilisha kilimo kutoka kuwa cha kujikimu na kuwa kilimo cha kibiashara. Mabadiliko haya yanafanyika kwa kuzingatia malengo ya kitaifa yaliyowekwa hususan nchi yetu kufikia kipato cha kati kama ilivyoainishwa kwenye Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025. Vilevile, Mpango wa Pili wa Taifa wa Maendeleo unaoweka mkazo kwenye mapinduzi ya viwanda, unaitambua Sekta ya Kilimo kama mhimili imara utakaoweza upatikanaji wa malighafi za viwanda. Miongozo hiyo ya Kitaifa, pamoja na Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2015 na Sera ya Kilimo ya mwaka 2013, inatekelezwa na Wizara kupitia Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II) ambayo inalenga kuleta mageuzi katika Sekta ya Kilimo (Kilimo, Mifugo na Uvuvi). Aidha, kwa kutambua umuhimu wa Sekta Binafsi kwenye kuongeza mitaji, teknolojia na ubunifu, sekta hiyo inashirikishwa kikamilifu katika utekelezaji wa ASDP II.

8. ***Mheshimiwa Spika***, ASDP II iliyozinduliwa rasmi tarehe 4 Juni, 2018 na Mheshimiwa John Joseph Pombe Magufuli, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, inalenga kubadilisha maisha ya mkulima kwa kufanya mageuzi makubwa kwenye kilimo. Utekelezaji wa Programu

hiyo utazingatia mazao ya kipaumbele kulingana na ikolojia za kilimo. Mazao yaliyopewa kipaumbele ni korosho, pamba, tumbaku, kahawa, chai, miwa, mahindi na mpunga. Mazao mengine, mikunde, viazi mviringo na vitamu, mazao ya bustani na mbegu za mafuta (alizeti, ufuta na michikichi). Mkazo umewekwa kuhakikisha kwamba pembejeo na zana za kilimo bora zinapatikana; kuimarisha utafiti, huduma za ugani na mafunzo; upatikanaji wa masoko ya mazao na miundombinu ya uzalishaji.

Utekelezaji makini wa ASDP II utaleta mapinduzi makubwa kwenye Kilimo.

3.0 MCHANGO WA KILIMO KATIKA UCHUMI

9. ***Mheshimiwa Spika***, kilimo ni Sekta kubwa na muhimu kwa maendeleo kutokana na mchango wake katika uchumi. Katika mwaka 2017, sekta hiyo ilitoa ajira kwa Watanzania kwa asilimia 65.5, ikichangia asilimia 28.7 ya Pato la Taifa ambapo sekta ndogo ya mazao ilichangia asilimia 16.58. Vilevile, Sekta ya Kilimo inachangia asilimia 65 ya malighafi za viwanda. Takwimu zinaonesha kuwa katika robo ya kwanza ya mwaka 2018, ukuaji wa Sekta ya Kilimo ulifikia asilimia 7.1. Ukuaji huu ulichangiwa na hali nzuri ya hewa na jitihada za Serikali za kuhakikisha kuwa pembejeo zinawafikia wakulima kwa wakati pamoja na uboreshaji wa miundombinu katika maeneo ya uzalishaji.

3.1 Upatikanaji wa Chakula

10. ***Mheshimiwa Spika***, tathmini ya uzalishaji wa Mazao ya Chakula nchini kwa msimu wa 2017/2018 na hali ya upatikanaji wa chakula kwa mwaka 2018/2019 iliyofanyika Desemba 2018 imebaini kuwa, uzalishaji wa mazao ya chakula ulifikia tani 16,891,974 zikiwemo tani 9,537,857 za mazao ya nafaka na tani 7,354,117 za mazao yasiyo nafaka. Kiwango hicho cha uzalishaji kimeiwezesha nchi kujitosheleza kwa mahitaji yake ya chakula ya tani 13,569,285 katika mwaka 2018/2019 na hivyo kuwa na ziada ya tani 3,322,689 za chakula kwa kiwango cha utoshelevu cha asilimia 124. Niwahakikishie watanzania kwamba, tunacho chakula cha kutosha nchini. Hata hivyo, tuendelee kuweka akiba katika kaya zetu hadi tutakapovuna tena kwani inaonekana kwamba huenda tusiwe

na mavuno mazuri sana msimu huu kutokana na uhaba wa mvua kwenye maeneo ya Kanda ya Ziwa, Kati na Kaskazini mwa nchi yetu.

3.2 Umwagiliaji

Kilimo cha umwagiliaji ni hakikisho la mavuno

11. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Umwagiliaji imekamilisha mapitio ya Mpango Kabambe wa Taifa wa Umwagiliaji wa mwaka 2002 ili kubaini maeneo yanayofaa kwa kilimo cha umwagiliaji kwa kuzingatia Mipango Shirikishi ya Maendeleo ya Rasilimali za Maji (Integrated Water Resource Development Management Plans- IWRDP). Matokeo ya mapitio hayo yametumika kuandaa Mpango Kabambe wa Taifa wa Umwagiliaji (Reviewed National Irrigation Master Plan 2018) na mkakati wa utekelezaji. Katika mpango huo, hekta 560,880 zimepangwa kuendelezwa kwa lengo la kuongeza eneo la umwagiliaji kutoka hekta 475,052 mwaka 2018/2019 hadi hekta 1,000,000 ifikapo mwaka 2035.

3.3 Maendeleo ya Ushirika

Ushirika ni Mkombozi wa Mkulima

12. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika imeendelea kuimarisha sekta ya ushirika kwa kusimamia na kuhamasisha maendeleo ya sekta. Vyama vya Ushirika vimeongezeka kutoka vyama 10,990 Desemba 2017 hadi vyama 11,331 kufikia Desemba 2018. Aidha, SACCOS 365 zimepangwa kwenye madaraja ya kupewa leseni ambapo SACCOS 32 zimeshapewa leseni na 3,245 zinabaki kwenye daraja la SACCOS zilizosajiliwa. Vilevile, idadi ya wanachama wa vyama vya ushirika imeongezeka kutoka 2,619,311 mwaka 2017 hadi kufikia 3,998,193 Februari, 2019 sawa na ongezeko la asilimia 53. Kutokana na kuimarika kwa Ushirika, vyama vya ushirika vimetoa ajira 32,688 ambapo ajira 19,980 ni za mikataba na 12,708 zisizo za mikataba.

13. ***Mheshimiwa Spika***, Tume imeendelea kuvijengea na kuimarisha uwezo wa kiuchumi kwa wanachama wa vyama vya ushirika wa Akiba na Mikopo (SACCOS). Hadi Desemba 2018, mikopo yenye thamani ya Shilingi trilioni 1.3 imetolewa kwa wanachama ikilinganishwa na Shilingi bilioni 902 zilizotolewa kufikia Desemba 2017. Aidha, Akiba na Amana za wanachama katika SACCOS zimefikia Shilingi bilioni 575 na hisa za wanachama Shilingi bilioni 79 (**Kiambatisho Na. 1**).

14. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeendelea kuhamasisha wakulima wa mazao ya chai, kahawa, pamba, tumbaku, michikichi na kakao kukusanya na kuuza mazao yao kupitia vyama vya ushirika chini ya Mfumo wa Stakabadhi za Ghala. Matumizi ya mfumo huo yameleta mafanikio kwa wakulima, wafanyabiashara na Serikali kwa kuongeza uzalishaji na ubora wa mazao, bei yenye tija, mapato ya Serikali na kupatikana kwa takwimu sahihi. Hadi kufikia Desemba 2018, tani 221,619 za pamba zenye thamani ya Shilingi 243,780,900,000 zilikusanywa na kuuzwa kupitia vyama vya ushirika. Aidha, uzalishaji wa zao la chai uliendelea kuimarika ambapo tani 34,010.65 za chai kwa msimu wa 2018/2019 zimekusanywa na kuuzwa kupitia vyama vya ushirika ikilinganishwa na tani 26,975.39 za msimu wa 2017/2018. Kwa upande wa zao la tumbaku, hadi kufikia Desemba 2018 tani 60,552.72 zenye thamani ya Shilingi 222,394,389,507 zimekusanywa na kuuzwa kupitia vyama vya ushirika.

Uzalishaji na ukoboaji wa kahawa unaimarika

15. **Mheshimiwa Spika**, hadi mwezi Desemba 2018, jumla ya tani 97,151 za kahawa ya maganda zilikuwa zimekusanywa kwenye vyama vya ushirika katika mikoa ya Kilimanjaro, Arusha, Kagera, Mara, Ruvuma, Mbeya, Songea, Kigoma Mwanza, Iringa na Njombe. Aidha, tani 55,247.28 za kahawa iliyokobolewa yenye thamani ya Dola za Kimarekani 102,287,051 imeuzwa kupitia vyama vya ushirika katika mnada unaosimamiwa na Bodi ya Kahawa na soko la moja kwa moja. Vilevile, zao la kakao limeendelea kuuzwa kupitia Mfumo wa Stakabadhi za Ghala ambapo kufikia Februari 2019, tani 8,145 zimekusanywa na tani 4,445.57 zimeuzwa kwa bei kati ya Shilingi 3,700 na 5,011 kwa kilo kupitia minada 20 kwa mwaka 2018/2019 ikilinganishwa na Shilingi 3,200 kwa kilo mwaka 2017/2018.

4.0 UTEKELEZAJI WA MAENEO YA KIPAUMBELE KWA MWAKA 2018/2019

16. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara inatekeleza maeneo ya kipaumbele ya kuongeza tija kwenye kilimo kwa kuimarisha upatikanaji wa pembejeo za kilimo, udhibiti wa visumbufu, matumizi ya zana bora za kilimo na huduma za ugani; ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya umwagiliaji; ujenzi wa miundombinu ya kuhifadhi mazao ya kilimo na masoko; kufanya utafiti wa kilimo na kuzalisha teknolojia kwa mazao ya mahindi, muhogo, ngano, michikichi, ufuta, alizeti, pamba na mpunga.

17. **Mheshimiwa Spika**, maeneo mengine ya kipaumbele ni kuimarisha uzalishaji na upatikanaji wa mbegu bora za mazao na kusambaza kwa wakulima; kuweka mfumo endelevu wa upatikanaji na usambazaji wa pembejeo nchini; kuboresha maarifa na ujuzi kwa watafiti kupitia mafunzo ili kuwezesha utafiti kufanyika kwa weledi na tija; kuimarisha huduma za upimaji wa matabaka na ubora wa udongo kuendana na mahitaji ya mazao ya kilimo kikololojia; kuimarisha vituo vya tafiti kwa kujenga miundombinu muhimu na kuongeza vitendea kazi vya utafiti; kutoa huduma za ushauri kuhusu utafiti, mafunzo na usambazaji taarifa za kilimo na sayansi shirikishi; kusajili na kuandaa kanzidata ya wakulima na kuimarisha ushirika.

18. **Mheshimiwa Spika**, ili kutekeleza vipaumbele hivyo, jumla ya Shilingi 204,072,066,331.9 ziliidhinishwa na Bunge lako Tukufu. Kati ya fedha hizo, Fungu 43 – Wizara ya

Kilimo iliidhinishiwa Shilingi 166,255,956,331.9 zikiwemo Shilingi 68,136,440,331.9 za matumizi ya kawaida na Shilingi 98,119,516,000 za matumizi ya maendeleo; Tume ya Taifa ya Umwagiliaji - Fungu 05 iliidhinishiwa Shilingi 29,767,866,000 zikiwemo Shilingi 3,947,408,000 za matumizi ya kawaida na Shilingi 25,820,458,000 fedha za maendeleo; na Tume ya Maendeleo ya Ushirika - Fungu 24 iliidhinishiwa Shilingi 8,048,244,000 zikiwa ni fedha za matumizi ya kawaida.

4.1 Kuongeza Tija katika Kilimo

Upatikanaji wa mbegu bora za mazao

19. **Mheshimiwa Spika**, tija kwenye kilimo chetu kwa ujumla bado ni ndogo kutokana na matumizi yasiyoridhisha ya pembejeo muhimu na kutozingatia kanuni bora za kilimo. Lengo la Serikali ni kuwezesha pembejeo muhimu zikiwemo mbegu bora, mbolea na viuatilifu kuwafikia wakulima kwa wakati. Katika mwaka 2018/2019, upatikanaji wa mbegu bora zikiwemo za mahindi, ngano, maharage, mpunga, soya, alizeti, mtama, ufuta, viazi mviringo na mbegu za mazao ya bustani umefikia tani 49,040.66 (**Kiambatisho Na. 2**). Kati ya kiasi hicho, tani 38,507.87 zimezalishwa hapa nchini, tani 8,361.46 zimeagizwa toka nje ya nchi na tani 2,171.33 ni bakaa ya msimu wa 2017/2018. Vilevile, miche 1,507 ya miwa, vipando 121,805 vya muhogo na vikonyo 520,000 vya viazi lishe vimezalishwa. Pamoja na uzalishaji huo, matumizi ya aina mpya 13 za mbegu bora zikiwemo tisa (9) za mahindi, soya tatu (3) na tumbaku moja (1) zitakazoanza

kuzalishwa msimu wa 2019/2020 zimeidhinishwa **(Kiambatisho Na. 3).**

20. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na kuwezesha upatikanaji na matumizi ya mbegu bora, suala la udhibiti wa ubora wa mbegu limeendelea kusimamiwa kupitia Taasisi ya Kudhibiti Ubora wa Mbegu (TOSCI). Hadi Machi 2019, hekta 42,999.6 za mashamba ya mbegu, maduka 713 na maghala 43 ya mbegu yamekaguliwa katika mikoa ya Mbeya, Arusha, Morogoro, Rukwa na Mwanza. Ukaguzi ulibaini tani 1,686 za mbegu zilikuwa na kiwango kidogo cha uotaji na ziliondolewa sokoni. Vilevile, kutokana na kuimarishwa kwa TOSCI kupitia ujenzi wa miundombinu ya kisasa ya maabara na rasilimaliwatu, Wizara imepata ithibati ya Shirika la Kimataifa la Uthibiti wa Ubora wa Mbegu (International Seeds Testing Association – ISTA) kwa maabara ya TOSCI ambayo itaiwezesha nchi kufanya biashara ya mbegu kimataifa.

Maabara ya kisasa ya TOSCI

Upatikanaji na udhibiti wa ubora wa Mbolea

21. **Mheshimiwa Spika**, upatikanaji na usambazaji wa mbolea katika mikoa 26 ya Tanzania Bara hadi Machi 2019, ulikuwa tani 492,394 ikilinganishwa na mahitaji ya tani 514,138 katika msimu wa 2018/2019 (**Kiambatisho Na. 4**). Aidha, Wizara kupitia Mamlaka ya Udhibiti wa Mbolea Tanzania (TFRA) imetoa mafunzo ya ukaguzi wa mbolea kwa maafisa kilimo 50 kutoka mikoa ya Arusha, Rukwa, Mbeya, Songwe, Njombe, Manyara, Kilimanjaro, Kagera, Iringa, Shinyanga, Ruvuma, Mara, Lindi, Morogoro, Tabora, Tanga, Geita na Katavi. Vilevile, mafunzo kwa wafanyabiashara 405 wa mbolea kuhusu uhifadhi bora wa mbolea yamefanyika katika mikoa ya Kagera (112), Mara na Simiyu (57), Tabora na Shinyanga (83), Lindi (65), Mtwara (42) na Mwanza (46).

22. **Mheshimiwa Spika**, TFRA imefanya ukaguzi kwa wauzaji wa mbolea 1,350 katika mikoa yote ya Tanzania Bara. Vilevile, wafanyabiashara wapya wa mbolea 496 wamesajiliwa na kufikia idadi ya wafanyabiashara wa mbolea 2,784 nchini wanaonunua na kusambaza mbolea kwa wakulima.

Matumizi ya uhakika ya mbolea yanaongeza tija na uzalishaji

Upatikanaji wa Viuatilifu na Udhibiti wa Visumbufu

23. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara imenunua lita 296,000 na kilo 3,000 za viuatilifu vyenye thamani ya Shilingi bilioni tisa (9) kwa ajili ya kukabiliana na milipuko ya visumbufu vya mazao vikiwemo Viwavijeshi vamizi, Kweleakwelea, Panya, Nzige wekundu, na nzi wa matunda. Hadi kufikia mwezi Machi 2019, ndege waharibifu wa nafaka (kweleakwelea) walidhibitiwa katika skimu za umwagiliji za Kahe (Kilimanjaro), Lekitatu (Arusha) na Misenyi (Kagera) kwa kutumia lita 400 za sumu aina ya Fenthion kwa mazao ya mpunga na mtama. Aidha, panya waharibifu wa mazao shambani na kwenye maghala walidhibitiwa katika Wilaya za Igunga, Nzega, Kahama, Msalala, Shinyanga, Kishapu, Nyang’wale, Chalinze, Kilwa Masoko, Iramba, Mkalama, Singida, Hanang, Misungwi, Kwimba na Maswa ambapo kilo 673 za sumu zilitumika.

Serikali imejizatiti kudhibiti visumbufu vya mimea

24. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imesambaza lita 119,000 kwa ajili ya kudhibiti Viwavijeshi Vamizi katika Kanda ya Ziwa, Nyanda za Juu Kusini, Kanda ya Kati, Kanda ya Magharibi, Kanda ya Kaskazini na Kanda ya Mashariki na kutoa mafunzo kwa maafisa ugani na wakulima 350 katika kanda hizo. Aidha, kwa kushirikiana na Kituo cha ICIPE Kenya, mafunzo ya udhibiti wa nzi wa matunda yametolewa kwa wakulima 100 wa mboga na maafisa ugani 25 wa Wilaya za Kibaha, Bagamoyo na Mkuranga. Wakulima waliopata mafunzo wamepewa mitego 1,000 ya kunasa nzi, chambo chenye sumu vipande 2,000 pamoja na vipeperushi 500. Pamoja na usambazaji huo, elimu kuhusu matumizi ya teknolojia ya Push – Pull ya kudhibiti funza wa mabua na gugu aina ya kiduha pia imetolewa katika Wilaya za Morogoro, Muheza na Tarime. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira imebaini uwepo wa wadudu rafiki (*Trichogramma* spp) na *Telenomus* spp wa kudhibiti Kiwavijeshi Vamizi (Fall Army Worm). Wadudu hao rafiki ambao watasaidia kudhibiti kiwavijeshi vamizi wamegunduliwa katika mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Mwanza, Kagera, Dodoma, Morogoro na Mara.

25. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Taasisi ya Kitropiki ya Utafiti wa Viuatilifu (TPRI) imekarabati maabara na kununua mashine mbili (2) za kuchambua viuatilifu kwa usahihi zaidi ili maabara hizo ziweze kupata ithibati za kimataifa. TPRI pia ilifanya kipimo cha kutathmini kiwango cha sumu mwilini (Ache Test) kwa watumiaji 84 wa viuatilifu ambapo

asilimia 19 kati yao walibainika kuwa na kiwango kikubwa cha sumu mwilini. Elimu ya matumizi sahihi ya viuatilifu na vifaa kinga kwa waathirika hao imetolewa.

26. **Mheshimiwa Spika**, TPRI pia, imesajili viuatilifu 362 ambapo 92 vimesajiliwa kwa mara ya kwanza kwa ajili ya matumizi hapa nchini. Vilevile, maduka 245 katika Kanda za Nyanda za juu Kusini, Kati, Kaskazini, Mashariki, Magharibi na Kanda ya Ziwa yamekaguliwa. Ukaguzi ulibaini maduka 20 hayakuwa na vibali vya biashara, saba (7) yalikuwa yanauza viuatilifu vilivyokwisha muda wake na vingine vikiwa havina usajili wa kutumika hapa nchini na maduka hayo yalifungwa. Aidha, TPRI imetoa mafunzo ya udhibiti husishi (Integrated Pest Management) wa kisumbufu aina ya Kantangaze kwa wakulima 415 wa nyanya kutoka Singida (28), Shinyanga (15), Simiyu (22), Tabora (35), Morogoro (165) na Dar es Salaam (150). Vilevile, TPRI imetoa mafunzo kwa wadau 683 wakiwemo wakulima, maafisa ugani na wafanyabiashara kuhusu matumizi sahihi na salama ya viuatilifu.

Zana za Kilimo

27. **Mheshimiwa Spika**, takwimu zinaonesha kwamba matumizi ya zana bora za kilimo yanaongezeka miongoni mwa wakulima wetu. Tathmini iliyofanyika imeonesha kuwa kwa mwaka 2018, wastani wa kitaifa wa matumizi ya zana bora za kilimo umeongezeka hadi kufikia asilimia 20 kwa matrekta na asilimia 27 kwa wanyama kazi ikilinganishwa na asilimia 14 ya matrekta na

asilimia 24 ya wanyama kazi mwaka 2013. Kutokana na ongezeko hilo, matumizi ya jembe la mkono yamepungua na kufikia asilimia 53 kwa mwaka 2018 ikilinganishwa na asilimia 62 kwa mwaka 2013.

Matumizi ya zana bora za kilimo yameongezeka nchini

28. **Mheshimiwa Spika**, ili matumizi ya zana bora za kilimo yaongezeke kwa kasi zaidi, Wizara inahamasisha Sekta Binafsi kuingiza matrekta na zana zake nchini. Kati ya mwaka 2016/2017 na 2017/2018, jumla ya matrekta makubwa 2,476 na matrekta madogo 586 yaliingizwa nchini. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC), TIB Corporate Bank na Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania (TADB) imetoa mafunzo kwa waendesha mitambo 76 kuhusu uendeshaji na matengenezo ya matrekta aina ya URSUS. Vilevile, viongozi 108 wa Vyama vya Msingi na 53 wa Vyama vya Mazao (AMCOS) wamepatiwa mafunzo ya usimamizi na uendeshaji wa matrekta. Kati ya AMCOS hizo, 50 ni za Mkoa wa Mwanza na 3 za Wilaya ya Bunda Mkoa wa Mara.

29. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana Shirika la Maendeleo la Japan imetoa mafunzo ya uendeshaji wa mitambo ya kuvunia na mashine za kukoboa mpunga kwa maopareta 28 na mafunzo ya usimamizi na uendeshaji mradi wa zana kwa wakulima viongozi katika skimu 14 za umwagiliaji. Skimu hizo ni Mbuyuni, Uturo, na Ipatagwa (Mbarali), Nakahuga (Songea), Magozi (Iringa), Mkindo (Mvomero), Kilangali (Kilosa), Bagamoyo BIDP (Bagamoyo), Mombo (Korogwe), Kivulini (Mwanga), Musa Mwinjanga (Hai), Lekitatu (Arumeru), na Muungano (Babati).

30. **Mheshimiwa Spika**, kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) Wizara inaendelea kutoa mikopo ya pembejeo na zana za kilimo. Tangu kuanzishwa kwa Mfuko mwaka 1994, jumla ya mikopo yenye thamani ya Shilingi 82,103,746,770 imetolewa na katika kipindi cha Julai 2018 hadi Machi 2019, mikopo 33 yenye thamani ya Shilingi 1,495,362,060 ikiwemo 22 ya mitambo ya mashambani, sita (6) ya pembejeo za kilimo na mitano (5) ya umwagiliaji imetolewa **(Kiambatisho Na. 5)**. Vilevile, ufuatiliaji wa marejesho ya mikopo ya nyuma umeendelea kufanyika ambapo katika mwaka 2018/2019, Shilingi 1,842,698,117.73 zimerejeshwa.

4.2 Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Umwagiliaji

31. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/20219, Tume ya Taifa ya Umwagiliaji imeendelea kutekeleza kazi za upembuzi yakinifu ambazo zilianza katika mwaka wa fedha 2017/2018. Hadi kufikia Februari 2019, kazi hizo zilikuwa

zimekamilika kwa asilimia 50 katika mradi wa Luiche uliopo katika Halmashauri za Wilaya Kigoma/Ujiji wenye hekta 3,000 na Ibanda (Sengerema/Geita) wenye hekta 1,500. Aidha, Tume imeendelea kusimamia utekelezaji wa Mradi wa Skimu za Umwagiliaji za Wakulima Wadogo (SSIDP) unaofadhiliwa na Serikali ya Japan kupitia JICA. Mradi umekarabati skimu za umwagiliaji 129 katika Halmashauri 68 nchini pamoja na ununuzi wa mitambo ya ujenzi. Hadi Februari 2019, utekelezaji wa miradi hiyo umefikia wastani asilimia wa 37 kwa kazi zote zilizopangwa. Vilevile, Tume kupitia Program ya Feed the Future imeendelea kuboresha miundombinu mbalimbali katika skimu ya umwagiliaji ya Dakawa (Mvomero) yenye hekta 2,000.

4.3 Utafiti wa Kilimo na Uhaulishaji wa Teknolojia

32. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia TARI imegundua mbegu bora mpya aina nne (4) za mahindi ambazo ni WE5135, WE5141, WE7118 na WE7133. Mbegu hizo zina uwezo wa kutoa mavuno kwa wastani wa tani 5.8 kwa hekta kwenye mashamba ya wakulima katika ukanda wa chini na kati, zinahimili ukame na zina ukinzani wa magonjwa ya majani ya mahindi (maize leaf necrosis) na michirizi na ukungu. Mbegu hizo zitatumika kuzalisha mbegu za msingi (basic seeds) na zilizothibitishwa (certified seeds) kuanzia msimu wa 2019/2020. Vilevile, TARI inatekeleza mradi wa kuzalisha taarifa za udongo nchi nzima kwa ajili ya matumizi ya wadau wa kilimo ili kuwezesha kufanya uamuzi sahihi wa matumizi bora ya ardhi.

Hadi Januari 2019, sampuli za udongo 4,604 katika mikoa ya Mara, Simiyu na Shinyanga zimekusanywa kwa ajili ya uchunguzi.

33. **Mheshimiwa Spika**, ili kupeleka taarifa sahihi kwa wakulima, TARI imeandaa nyenzo tatu za kumsaidia mkulima kufanya uamuzi wa kuboresha uzalishaji wa zao la muhogo kwa kutumia simu janja za mkononi. Nyenzo hizo zitamsaidia mkulima kujua aina, viwango na muda sahihi wa kutumia mbolea, idadi sahihi ya mimea ya kuchanganya katika shamba na kung'amua muda wa kupanda, kujua gharama za uzalishaji na faida. Nyenzo hizo zimeanza kutumika katika wilaya za Biharamulo, Sengerema, Buchosa, Bunda, Serengeti, Butiama, Kisarawe, Mkuranga, Rufiji, Mtwara vijijini, Newala, Nachingwea, Masasi na Lindi Vijijini. TARI pia imechapisha vipeperushi 72,000 vya matumizi ya teknolojia zilizovumbuliwa na watafiti; makala za watafiti zimechapishwa kwenye majarida 22 maarufu ya utafiti duniani na kutoa nakala 10,000 za vitabu vinavyofafanua kwa kina matumizi ya teknolojia na ubunifu unaofanywa na watafiti wa kilimo nchini.

4.4 Maendeleo ya Mazao

34. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuratibu utekelezaji wa mikakati ya maendeleo ya mazao kwa kuimarisha huduma za utafiti, upatikanaji na utumiaji wa pembejeo na zana za kilimo, udhibiti wa visumbufu vya mazao, huduma za ugani, uongezaji wa thamani na upatikanaji wa masoko.

Zao la Mahindi

35. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imepanga kuongeza uzalishaji wa zao la mahindi kufikia tani 8,000,000 mwaka 2019/2020 ikilinganishwa na tani 6,300,000 zinazozalishwa sasa. Ili kufikia lengo hilo, katika msimu wa 2018/2019, elimu kuhusu udhibiti wa viwavijeshi vamizi imetolewa kwa wakulima 2,080 wa mahindi kutoka mikoa ya Singida (385), Shinyanga (425), Simiyu (495), Tabora (530) na Morogoro (245).

36. Aidha, Wizara imesimamia upatikanaji wa pembejeo za kilimo kwa wakulima, ambapo jumla ya tani 17,525.65 za mbegu bora za mahindi zimepatikana kwa ajili ya msimu wa 2018/2019.

Zao la Mpunga

37. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara imeendelea kuhamasisha uzalishaji wa zao la mpunga kwa lengo la kufikia tani

5,000,000 ifikapo 2021/2022 ikilinganishwa na tani 3,400,000 zinazozalishwa sasa. Ili kufikia lengo hilo, Wizara imesimamia uendeshaji wa mashamba darasa 1,331 ya mpunga pamoja na kuanzisha mashamba ya mfano 1,120 ya kilimo shadidi katika skimu 40 za umwagiliaji katika Halmashauri za Ulanga, Mvomero, Kilombero, Morogoro Vijijini, Kilosa na Malinyi.

38. Mafunzo hayo yamechangia kuongezeka kwa tija kutoka tani 2.5 hadi kufikia tani 6 kwa hekta katika skimu za umwagiliaji. Ili kuongeza matumizi ya mbegu bora, Wizara imetambulisha kwa wakulima aina 11 za Mbegu bora za mpunga kupitia mashamba ya mfano ambapo wakulima walichagua aina 2 za TXD 306 (SARO 5) na NERICA 7.

Kilimo bora cha mpunga kuimarisha usalama wa chakula

39. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Mradi wa ERPP imetoa mafunzo kwa wakulima 5,647, Maafisa Ugani na Mafundi Sanifu wa Umwagiliaji 109 kutoka skimu 40 za umwagiliaji kuhusu kilimo

bora cha mpunga ikiwemo kilimo shadidi. Vilevile, mafunzo yametolewa kwa wakulima viongozi 40 wa skimu nne (4) za Mkindo, Kigugu, Dihombo na Mbogokomtonga kuhusu teknolojia bora za uvunaji, hifadhi na usindikaji wa mpunga. Vilevile, kupitia mradi wa ERPP, Wizara imetoa mafunzo kuhusu umuhimu wa ushirika, uongozi wa ushirika, utunzaji wa mpunga baada ya kuvuna, usindikaji, kupanga madaraja ili kuongeza thamani, ujuzi wa masoko na ujasiriamali kwa wakulima viongozi 250 katika skimu 40 za umwagiliaji.

Zao la Muhogo

40. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara ilipanga kuzalisha pingili milioni 25 za muhogo kupitia vituo vya utafiti kwa kushirikiana na Sekta binafsi. Hadi Machi 2019, jumla ya pingili milioni 13 zimezalishwa katika mikoa 14 ya Tanga, Pwani, Lindi, Mtwara, Ruvuma, Mara, Kigoma, Morogoro, Mwanza, Kagera, Geita, Simiyu, Dodoma na Dar es Salaam. Aidha, tija ya zao la muhogo mbichi imeongezeka kutoka tani 3.35 kwa hekta mwaka 2016/2017 hadi tani 8.4 kwa hekta msimu wa 2017/2018. Hadi kufikia Desemba 2018, TOSCI imesajili mashamba ya mbegu hekta 349.05 yenye uwezo wa kuzalisha pingili 34,906,500.

Zao la Migomba

41. **Mheshimiwa Spika**, Zao la migomba huzalishwa kwa wingi katika mikoa ya Kagera, Kilimanjaro, Mbeya, Arusha, Songwe, Mara, Kigoma, Tanga, Morogoro na Pwani ambapo

inakadiriwa kuwa zaidi ya kaya 900,000 za wakulima wadogo hujihusisha na uzalishaji wa ndizi kwa ajili ya chakula na biashara. Eneo linalolimwa migomba ni takribani hekta 700,000 na wastani wa tani milioni 3.7 kwa mwaka huzalishwa. Asilimia 80 ya ndizi zinazozalishwa hutumika kama chakula, ambapo 5% ni kwa ajili ya kuchoma/kukaanga, 10% huliwa kama ndizi mbivu na 5% hutumika kwa ajili ya kutengeneza juisi na mvinyo.

42. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na umuhimu wa zao la migomba, tija kwa zao hilo ni wastani wa tani 10 kwa hekta ambayo ni ndogo ikilinganishwa na fursa ya kuzalisha tani 40 kwa hekta. Hii huchangiwa na matumizi ya mbegu zisizo bora, magojwa na kutofuata kanuni bora za kilimo cha migomba. Aidha, TARI kwa kushirikiana na wadau wengine ilingiza na kusambaza mbegu bora za migomba aina ya FHIA 17, FHIA 23 na Yangambi (Km 5) zenye uzalishaji mkubwa, kustahimili magonjwa na wadudu.

43. **Mheshimiwa Spika**, katika kukabiliana na changamoto hizo, TARI kwa kushirikiana na kampuni binafsi imeendelea kutafiti na kuzalisha miche ya mbegu bora za migomba. Kupitia ushirikiano huo, zaidi ya miche milioni 6 za mbegu bora ilizalishwa katika vituo vya TARI (Maruku), TARI (Uyole), TARI (Tengeru), kampuni binafsi ya Crop Bioscience (Arusha) na Kilimorgano (Dar es Salaam) na kusambazwa kwa wakulima.

Mazao ya jamii ya Mikunde

44. **Mheshimiwa Spika**, mazao jamii ya mikunde hujumuisha maharagwe, mbaazi, kunde, choroko, njugu mawe, ngwara (Fiwi), soya, njegere na dengu na huzalishwa katika mikoa yote hapa nchini na takribani hekta 2,067,230 hutumika. Kiasi cha tani milioni 2 huzalishwa kwa mwaka, ambapo tija ni wastani wa tani moja kwa hekta ikilinganishwa na fursa ya tani 2.5 hadi 3.5 kwa hekta. Kiwango kidogo cha matumizi ya mbegu bora huchangia kushusha tija miongoni mwa wakulima.

45. **Mheshimiwa Spika**, Serikali kupitia TARI na kwa kushirikia na wadau wengine imeendelea kuimarisha utafiti wa mazao hayo ambapo jumla ya aina 62 za mbegu bora zimegunduliwa zikiwemo soya (5), Mbaazi (7), Kunde (8), Choroko (2), Dengu (4), Njugumawe (6) na maharagwe (29). Aidha, TARI imezalisha mbegu za jamii ya mikunde tani 87.5 za daraja la awali, tani 756.4 za daraja la msingi, tani 1,877.5 za daraja la kuthibitishwa na tani 299.2 za kuazimiwa ubora. Takribani wakulima 10,160,577 wakiwemo wanawake 4,062,861 na wanaume 6,097,716 wamenufaika. Vilevile, TARI imetoa mafunzo ya kilimo bora cha maharage kwa wakulima 1,908, kati ya hao, wanawake ni 827 na wanaume 1,081.

Zao la Alizeti

Uendelezaji wa zao la alizeti utasaidia kuongeza uzalishaji wa mafuta ya kula nchini

46. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imepanga kuongeza uzalishaji wa zao la alizeti ili kujitosheleza kwa mafuta ya kula nchini na kukuzu ajira na kipato. Lengo hili litafikiwa kwa kuongeza upatikanaji na matumizi ya mbegu bora, kutoa mafunzo ya kilimo bora na kuimarisha utafiti wa zao hilo. Katika mwaka 2018/2019, TARI imesafisha (purify) mbegu ya alizeti aina ya Record ili kurejesha uwezo wake wa kuongeza mavuno. Hadi Februari 2019, eneo la ekari 90 zimeandaliwa kwa matarajio ya kuzalisha tani 60 za mbegu ya alizeti zitakazosambazwa kwa wakulima. Aidha, ekari 20 zimeandaliwa kwa ajili ya kuzalisha tani 7.5 za mbegu za alizeti za awali (pre basic) zitakazosambazwa kwa kampuni za mbegu. Vilevile, Wizara kupitia TARI imeagiza germplasm 20 kutoka Romania zenye ukinzani dhidi ya magonjwa na viwango vikubwa vya mafuta kwa ajili ya utafiti na ugunduzi wa mbegu mpya za alizeti. ASA pia, imeongeza eneo la uzalishaji wa mbegu bora za alizeti kutoka hekta 110 mwaka 2017/2018 hadi kufikia hekta 835 mwaka 2018/2019.

Zao la Mchikichi

47. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imepanga kuendeleza zao la mchikichi ambalo ni miongoni mwa mazao sita ya kimkakati yaliyopewa kipaumbele Kitaifa. Katika kutekeleza azma hiyo, mkoa wa Kigoma ni kitovu cha kuendeleza zao hilo na tayari kimeanzishwa kituo cha utafiti cha TARI Kihinga. Wizara imeandaa mkakati wa kuendeleza zao la mchikichi unaolenga kutosheleza mahitaji ya mafuta ya kula nchini kwa kuzalisha mbegu bora za mchikichi kwa kipindi cha miaka minne (2018/2019 hadi 2021/2022). Mkakati huo unalenga kuzalisha miche ya mchikichi milioni tano (5) kila mwaka kwa ajili ya kusambaza kwa wakulima kwa kushirikiana na wadau wakiwemo Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa, Jeshi la Kujenga Taifa, Magereza, Benki ya Maendeleo ya Kilimo (TADB) na Sekta binafsi.

Uendelezaji wa zao la mchikichi utasaidia kuongeza uzalishaji wa mafuta ya kula nchini

48. **Mheshimiwa Spika**, uzalishaji wa mbegu bora za zao la mchikichi katika Kituo cha TARI Kihinga ulianza Agosti 2018 ambapo hadi mwezi Machi, 2019 kituo kimezalisha mbegu 4,747 ambazo zimefanyiwa uoteshwaji wa awali (pre-germination). Wizara pia imeingia makubaliano na kampuni za FELISA Co. Ltd na Yangu Macho Group kuzalisha jumla ya mbegu milioni tatu ifikapo Juni 2020. Aidha, kwa kushirikiana na uongozi wa Mkoa wa Kigoma uhamasishaji wakulima kujiunga na vyama vya ushirika umeanza. Hadi mwezi Machi 2019, wakulima 2,752 wamehamasishwa na vyama vya ushirika vya msingi vipatavyo 12 vimesajiliwa.

Mazao Makuu ya Asili ya Biashara

49. **Mheshimiwa Spika**, uzalishaji wa mazao ya kimkakati umeongezeka kutoka tani 901,641 msimu 2016/2017 hadi tani 967,184 msimu wa 2017/2018 ikiwa ni ongezeko la asilimia 7.2. Ongezeko hilo limechangiwa na kuongezeka kwa uzalishaji wa mazao ya Pamba, Chai, Pareto, Korosho, Kahawa na Mkonge kutokana na kuongezeka kwa matumizi ya pembejeo na maeneo ya uzalishaji hususan katika zao la Chai na Pamba. Katika kipindi hicho, uzalishaji wa zao la tumbaku ulishuka kutokana na kupungua kwa mahitaji ya tumbaku katika soko la dunia uliosababisha kampuni za ununuzi wa tumbaku nchini kupunguza kiasi cha uzalishaji wa tumbaku kwa wakulima kupitia mikataba iliyopo kati ya wakulima na wanunuzi.

50. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu wa 2018/2019, Wizara ililenga kuongeza uzalishaji wa mazao ya biashara hadi kufikia tani 1,356,368

ambapo hadi kufikia Machi 2019, takribani tani 667,631.77 ikiwa ni sawa na asilimia 49.2 ya lengo zimezalishwa na uzalishaji unaendelea. Uzalishaji huo umechangiwa na kuongezeka kwa uzalishaji wa sukari na kahawa kwa asilimia 36.9 na 7.9 mtawalia na msimu unaendelea. Takwimu za uzalishaji wa mazao ya biashara umeoneshwa katika **(Kiambatisho Na. 6)**. Aidha, mikakati ya kuendeleza mazao ya asili ya biashara imeelezwa kwa zao mojamoya kama ifuatavyo:

Zao la Korosho

51.**Mheshimiwa Spika**, Wizara katika kuendeleza zao la korosho imesambaza miche bora 12,252,197 katika mikoa 17 inayolima zao hilo kati ya miche 13,661,433 iliyozalishwa kupitia mikataba iliyoingiwa msimu wa 2017/2018 kati ya Bodi ya Korosho na wazalishaji 678. Vilevile, katika mwaka 2018/2019, mbegu za korosho kilo 47,484 **(Kiambatisho Na. 7)** ambazo zitazalisha miche 6,647,760 ya kutosheleza ekari 391,045.19 zimezalishwa na Kituo cha Utafiti cha Naliendele. Mbegu hizo zimesambazwa katika mikoa 20 na uzalishaji wa miche unaendelea. Hadi Machi 2019, miche bora ya korosho 52,839 imezalishwa na kusambazwa kwa wakulima **(Kiambatisho Na. 8)**.

Kituo cha Utafiti Naliendelea kinaendelea kuzalisha miche bora ya korosho

52. **Mheshimiwa Spika**, mwaka 2018/2019, Wizara imesimamia ununuzi wa pembejeo za zao la korosho kwa utaratibu wa pamoja kupitia zabuni na Vyama vya Ushirika ili kuhakikisha kuwa wakulima wanapata pembejeo kwa wakati na kwa bei nafuu. Kupitia utaratibu huo, jumla ya tani 31,500 na lita 520,000 za salfa zimenunuliwa ambapo wakulima wamenunua jumla ya tani 1,994.175 na lita 14,283. Bakaa ya viuatilifu vilivyonunuliwa kwa njia ya zabuni ni tani 29,505.825 na lita 505,717 za salfa ambavyo vinaendelea kuuzwa kwa wakulima kwa ajili ya msimu wa 2019/2020.

53. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Bodi ya Korosho inaendelea na usajili wa wakulima wa korosho ambapo hadi kufika Machi 2019, wakulima 200,000 wamesajiliwa. Aidha, Bodi

imeandaa mfumo endelevu ambao utawawezesha maafisa katika kila Halmashauri kukusanya na kuhuisha taarifa kwa kutumia simu za mkononi. Vilevile, mafunzo kuhusu udhibiti wa ubora wa korosho ghafi yametolewa kwa wataalam 63 katika Halmashauri za Mkuranga, Kibiti, Masasi, Ruangwa, Nachingwea na Tunduru. Mafunzo hayo yalijumuisha wataalamu kutoka Bodi ya Usimamizi ya Stakabadhi za Ghala, waendesha ghala na wanunuzi.

Usindikaji wa korosho kwa ajili ya kuongeza kipato

54. **Mheshimiwa Spika**, Bunge lako Tukufu litakumbuka kwamba, Serikali ilifanya uamuzi wa kununua korosho zote zilizozalishwa katika msimu wa 2018/2019 kutokana na wanunuzi na wakulima kutokuafikiana bei elekezi na kusababisha wakulima kukataa kuuza korosho zao. Wizara kupitia Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko imeratibu zoezi la ununuzi na malipo kwa wakulima. Hadi kufikia tarehe 30 Aprili 2019, tani 222,825 zimekusanywa kutoka kwa wakulima. Kati ya hizo, tani 211,184 zimehakikiwa ambapo tani 177,357 zenye thamani ya Shilingi 578,487,470,664 zimelipwa kwa wakulima

379,283. Korosho hizo zimeuzwa kwa bei ya Shilingi 3,300 kwa kilo ya korosho ghafi daraja la kwanza na Shilingi 2,640 kwa kilo ya korosho ghafi daraja la pili bila makato

Zao la Pareto

55. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Bodi ya Pareto imeendelea kuhamasisha kilimo cha pareto katika mikoa ya Mbeya, Njombe, Songwe, Iringa, Arusha, Manyara na Kilimanjaro. Hadi Machi 2019, uzalishaji wa pareto kwa msimu wa 2018/2019, umefikia tani 1,800 sawa na asilimia 69.23 ya lengo la kuzalisha tani 2,600 na uzalishaji unaendelea. Aidha, Kituo cha Utafiti wa Kilimo TARI Uyole kimezalisha miche bora ya pareto 6,037 na kusambaza kwa wakulima 735 katika Halmashuri za Mbeya, Ileje, Mufindi, Makete, Babati, Mbulu, Njombe, Ludewa na Siha.

56. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu 2018/2019, bei ya kuuza maua ya pareto imefikia wastani wa Shilingi 3,700 kwa kilo ikilinganishwa na wastani wa Shilingi 2,800 kwa kilo msimu wa 2017/2018 kutokana na ubora wa maua. Kutokana na kupanda kwa bei ya maua ya pareto, wakulima wamehamasika kuongeza uzalishaji na kupanua maeneo ya kilimo hicho katika Wilaya za Arusha, Meru, Siha, Babati, Mbulu, Hanang, Iringa, Mufindi, Kilolo na Hai. Aidha, Bodi ya Pareto inaendelea kusajili wakulima wa pareto ambapo hadi mwezi Machi 2019, wakulima 4,500 kutoka mikoa ya Mbeya, Iringa, Manyara na Njombe wamesajiliwa.

Zao la Miwa na Uzalishaji wa Sukari

57. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Bodi ya Sukari inaendelea kusimamia kilimo cha miwa kwenye mashamba ya wakulima wadogo na mashamba makubwa yanayomilikiwa na wenye viwanda vya sukari ili kuongeza uzalishaji wa sukari nchini. Katika msimu wa 2018/2019, Wizara ilipanga kuzalisha sukari tani 353,900 ikilinganishwa na mahitaji ya tani 515,000 za sukari kwa ajili ya matumizi ya kawaida nchini. Hadi kufikia Machi 2019, tani 345,879.25 zimezalishwa, sawa na asilimia 98 ya lengo.

58. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea na usajili wa wakulima wa miwa kupitia mfumo wa usajili wa kielektroniki ambapo hadi kufikia Machi, 2019 wakulima 6,125 wamesajiliwa katika mashamba ya Kilombero (5,899) na Mtibwa (226). Usajili unaendelea katika mashamba ya TPC, Kagera, Manyara, Mkulazi I na Mkulazi II. Katika kuimarisha upatikanaji wa huduma ya pamoja mashambani na mitaji ya kuboresha kilimo cha miwa, Wizara imehamasisha uanzishwaji na uimarishaji wa Vyama vya Ushirika vya wakulima. Hadi kufikia mwezi Machi 2019, vyama vya ushirika 19 vimeanzishwa katika kiwanda cha Kilombero; chama cha ushirika na umoja wa wakulima katika kiwanda cha Mtibwa; na umoja wa wakulima katika kiwanda cha sukari cha Kagera.

59. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Bodi ya Sukari Tanzania imeendelea kusimamia na kuratibu utekelezaji wa Mradi wa Kuongeza Tija kwa Wakulima Wadogo

wa Miwa Awamu ya Tatu unaofadhiliwa na Jumuiya ya Ulaya. Kupitia mradi huo, Kilometa 33.5 za barabara za mashamba ya wakulima wa miwa katika wilaya za Kilombero na Misenyi zimekarabatiwa; miundombinu ya umwagiliaji katika kijiji cha Msolwa Ujamaa kwa ajili ya wakulima wadogo 146 wanaomiliki ekari 250 imejengwa; na ujenzi wa tuta la kukinga maji lenye urefu wa kilometa 10.6 katika bonde la Ruembe (Kilosa) umekamilika. Vilevile, ekari 750 za mashamba ya bega kwa bega ya wakulima wadogo katika Wilaya ya Misenyi na ekari 200 za mashamba ya pamoja ya wakulima wadogo katika vijiji vya Nyameza, Nyamamba na Nyarubungo katika Wilaya ya Kilombero yameanzishwa. Aidha, wakulima wa miwa 316 kutoka katika mashamba ya Kilombero, Mtibwa na Kagera wamepatiwa mafunzo ya mbinu bora za biashara, uongozi, ushawishi na utetezi.

Zao la Kahawa

60. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Bodi ya Kahawa inaendelea kutekeleza mkakati wa uendelezaji wa zao la kahawa unaolenga kuzalisha tani 100,000 za kahawa safi ifikapo mwaka 2021/2022. Mkakati unatekelezwa kwa kuhamasisha upandaji wa miche bora ya kahawa, kukarabati miti iliyopo, kuhamasisha matumizi ya mbolea na viuatilifu bora, kuongeza matumizi ya mashine na mitambo ya kuongeza thamani na kuboresha masoko. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Bodi ya Kahawa imepanga kuzalisha miche bora ya kahawa 12,000,000. Hadi kufikia mwezi Machi 2019, miche 6,494,930 imezalishwa ambapo

miche 1,780,430 imezalishwa na Bodi ya Kahawa na miche 4,714,500 imezalishwa na TaCRI.

61. **Mheshimiwa Spika**, hadi mwezi Machi, 2019 tani 61,925 za kahawa safi zimezalishwa sawa na asilimia 95.27 ya lengo la kuzalisha tani 65,000. Uzalishaji kwa msimu huu umeongezeka kutokana na Wizara kuimarisha usimamizi wa zao la kahawa kuanzia ngazi ya uzalishaji hadi masoko, kuimarisha vyama vya ushirika vya msingi ambapo vyama vya msingi 288 na vyama vikuu vya ushirika 10 vimeshiriki katika ununuzi wa kahawa. Usimamizi huu umeongeza ubora wa kahawa, udhibiti wa utoroshaji wa kahawa na upatikanaji wa takwimu za mauzo ya kahawa kupitia masoko ya ndani na nje ya nchi.

62. **Mheshimiwa Spika**, Bodi ya Kahawa imekagua ubora wa viwanda 23 na maghala 23 na kutoa leseni za kuendesha biashara ya kahawa. Pia, wataalam 89 wa viwanda vya kuchakata kahawa kutoka Wilaya ya Mbinga wamepewa mafunzo ya kanuni bora za uchakataji kahawa. Aidha, mafunzo kuhusu kilimo bora cha kahawa yametolewa kwa maafisa ugani 92, wakulima viongozi 18 na wakulima 408 na usajili wa wakulima wa kahawa kote nchini unaendelea ambapo hadi mwezi Februari 2019, jumla ya wakulima 254,202 wamesajiliwa.

Zao la Mkonge

63. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Bodi ya Mkonge imeendelea kuhamasisha kilimo cha zao la Mkonge kwa kutoa elimu ya kilimo bora, kuimarisha mfumo wa masoko na ushirika kwa

kutekeleza mkakati wa kuendeleza zao hilo unaolenga kuongeza uzalishaji kutoka tani 34,589 hadi tani 100,000 ifikapo 2020/2021. Mavuno ya mkonge yameongezeka kutoka tani 36,533 msimu wa 2016/2017 hadi tani 43,533.25 msimu wa 2017/2018 na uzalishaji wa bidhaa za mkonge kwa maana ya kamba, mazulia na magunia) ulifikia tani 7,825.64 kwa mwaka 2017/2018. Katika msimu wa 2018/2019, tani 15,480.54 zimezalishwa sawa na asilimia 34.4 ya lengo la kuzalisha tani 45,000 na msimu unaendelea. Katika kuimarisha uzalishaji na masoko ya zao la mkonge, Bodi imepitia upya mikataba ya wakulima wadogo wa mkonge na kampuni ya Katani Limited ili kuondoa migogoro ya malipo kwa wakulima ambapo kuanzia Januari 2019, mkonge wa wakulima unauzwa chini ya usimamizi wa vyama vya ushirika kwa njia ya ushindani kupitia minada.

Zao la Pamba

Pamba kwa ajili ya viwanda vya nguo

64. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Bodi ya Pamba inatekeleza mkakati wa kuendeleza zao la pamba ili kuongeza uzalishaji kutoka tani 133,000 hadi tani 700,000 ifikapo mwaka 2020/2021. Katika msimu wa kilimo wa 2018/2019, makadirio ya mahitaji ya mbegu bora za pamba yalikuwa tani 20,083.94. Hata hivyo, kutokana na uhamasishaji wa matumizi ya mbegu bora uliofanyika, mahitaji yaliongezeka. Hadi Januari 2019, tani 21,535.62 za zilikuwa UKM08 zimesambazwa kwa wakulima **(Kiambatisho Na. 9)**. Vilevile, ekapaki 7,000,000 za viuatilifu vya zao la pamba zilipangwa kusambazwa kwa wakulima. Kutokana na uhamasishaji uliofanyika wa kuongeza uzalishaji kwenye zao la pamba, mahitaji ya viuatilifu yanakadiriwa kufikia ekapaki 10,000,000. Hadi kufikia Machi 2019, ekapaki 3,326,990 za viuatilifu zimesambazwa katika Halmashauri 41 za mikoa ya Kigoma, Katavi, Singida, Dodoma, Kagera, Mara, Tabora, Geita, Mwanza, Shinyanga na Simiyu.

65. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, mafunzo ya kanuni za kilimo bora cha pamba, ikiwemo utambuzi wa visumbufu, viuatilifu na matumizi sahihi ya viuatilifu yametolewa kwa washiriki 2,036 wakiwemo maafisa ugani kutoka ngazi ya Wilaya, Kata na vijiji; wakulima viongozi na maafisa ushirika. Washiriki hao walitoka katika mikoa ya Tabora, Mwanza, Mara, Shinyanga, Katavi, Kigoma, Singida, Kagera, Geita, Simiyu, Iringa, Dodoma, Manyara, Kilimanjaro, Morogoro, Pwani na Tanga.

66. **Mheshimiwa Spika**, Mavuno ya Pamba kwa msimu wa 2017/2018, yalifikia tani 222,039 na

msimu wa ununuzi ulianza Mei 2018. Kampuni 32 zilipatiwa leseni za ununuzi wa Pamba ambapo tani zote 222,039 sawa na marobota 380,000 yenye wastani wa kilo 181 kilamoja zilinunuliwa kupitia AMCOS.

Zao la Tumbaku

67. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Bodi ya Tumbaku ilipanga kusambaza kilo 594 za mbegu za tumbaku kwa wakulima. Hadi kufikia mwezi Machi 2019, kilo 588 za mbegu zinazotosheleza hekta 39,191 zimesambazwa kwa wakulima 53,903 kwenye vyama vya ushirika 258 katika mikoa ya Kigoma, Katavi, Ruvuma, Mbeya, Tabora, Shinyanga, Geita na Iringa. Mbegu hizo zinatarajiwa kuzalisha tani 54,868 za tumbaku.

68. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu wa 2017/2018, uzalishaji wa tumbaku ulifikia tani 50,522 zenye thamani ya Shilingi bilioni 1.83. Uzalishaji kwa mwaka 2017/2018 ulishuka ikilinganishwa na uzalishaji wa tani 58,639 kwa mwaka 2016/2017 kutokana na kupungua kwa mahitaji ya tumbaku katika soko la dunia na kusababisha kampuni za ununuzi wa tumbaku kupunguza kiasi cha ununuzi wa zao hilo. Katika kukabiliana na changamoto hiyo, Wizara inaendelea kutafuta wanunuzi wengine kupitia Ofisi za Balozi zetu nje ya nchi, maonesho ya biashara, makongamano ya uwekezaji na biashara ya ndani na nje. Kutokana na jitihada hizo, katika msimu wa 2018/2019, kampuni nne (4) zimeingia mikataba ya ununuzi wa tumbaku na kampuni ya British American Tobacco kwa mara ya kwanza imeonesha nia ya kununua tumbaku nchini.

69. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia Bodi ya Tumbaku ilipanga kuzalisha tani 54,868 za tumbaku ambapo hadi Machi, 2019 tani 16,460.4 sawa na asilimia 30 ya lengo zimezalishwa na uzalishaji unaendelea. Aidha, Bodi ilipanga kuboresha mabani 56,398 ya kukaushia tumbaku ambapo hadi kufikia mwezi Machi 2019, mabani 23,960 sawa na asilimia 42.5 yameboreshwa na kazi inaendelea. Vilevile, miche ya miti 13,657,493 imeoteshwa kwa ajili ya kutunza mazingira na vituo 60,000 vya kufungia na kuchambua tumbaku vimesajiliwa.

Zao la Chai

70. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Bodi ya Chai kwa kushirikiana na wadau inaendelea kutekeleza mkakati wa miaka 10 wa kuongeza uzalishaji wa zao la chai kutoka tani 35,000 hadi tani 50,000 ifikapo 2022/2023. Katika msimu wa 2018/2019, Wizara ilipanga kuzalisha miche 10,000,000 ya chai ambapo hadi kufikia mwezi Machi 2019, miche bora 7,130,000 imezalishwa kupitia sekta ya umma na binafsi. Kati ya miche hiyo, miche 3,100,000 imesambazwa kwa wakulima katika Wilaya za Njombe, Ludewa, Tarime, Rungwe na Mufindi kwa ajili ya kujaza mapengo na kufungua mashamba mapya.

71. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Wakala wa Maendeleo ya Wakulima Wadogo wa Chai Tanzania (TSHTDA) kwa kushirikiana na Njombe Outgrowers Services Company (NOSC), Mufindi Outgrowers na Chai Project imetoa mafunzo kupitia mashamba darasa kwa wakulima wadogo wa chai 15,000 na maafisa ugani saba (7) Mafunzo

hayo yalihusu uanzishaji na utunzaji wa bustani za miche bora ya chai, upandaji chai mashambani, uchumaji wa majani mabichi ya chai, matumizi sahihi ya pembejeo na upandaji wa miti kwa ajili ya hifadhi ya mazingira. Vilevile, TSHTDA kwa kushirikiana na vyama vya wakulima wa chai imeanza kutekeleza agizo la Serikali la kuvibadilisha vyama vya wakulima na kuwa ushirika wa wakulima wadogo wa chai kwa lengo la kuwawezesha wakulima kuuza majani mabichi ya chai kupitia ushirika. Hadi kufikia mwezi Desemba 2018, vyama vya Luwika (Njombe) na Kagera Tea Association - KATEA (Kagera) vimebadilishwa kuwa vyama vya ushirika.

72. **Mheshimiwa Spika**, katika msimu wa mwaka 2018/2019, tani 37,000 za chai kuvu zilipangwa kuzalishwa na kufikia Machi 2019, tani 19,412.16 sawa na asilimia 52.5 zimezalishwa na uzalishaji unaendelea. Aidha, tani 32,000 za chai kavu zenye thamani ya Dola za Marekani milioni 62.4 zinatarajiwa kuuzwa kwenye soko la nje ya nchi ikilinganishwa na tani 29,160 zenye thamani ya Dola za Marekani 62,167,167 zilizouzwa mwaka 2017/2018 kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 1 hapo chini.

Jedwali Na. 1: Mauzo ya chai kavu Soko la Nje

Mwaka	2016/2017	2017/2018	2018/2019*
Mauzo (Kg)	23,315,000	29,160,000	32,000,000
Thamani (US\$)	41,267,550	62,110,800	62,400,000
Wastani wa bei kwa kilo (US\$/kg)	1.77	2.13	1.95

Usindikazaji wa chai kwa ajili ya kuongeza kipato

73. **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa soko la ndani, mauzo ya chai kavu yanatarajiwa kufikia tani 5,500 ikilinganishwa na tani 5,434 za mwaka 2017/2018. Ongezeko hilo litatokana na kuanza uzalishaji katika kiwanda kipya cha Chai Tanzania Collection kilichopo Dar es Salaam na kuimarishwa kwa viwanda vya Rift Valley (DSM) na BK Tea Blenders – Kagera.

Mazao ya Bustani

74. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kushirikiana na sekta binafsi kuendeleza mazao ya bustani kwa kusimamia utekelezaji wa Mkakati wa Kuendeleza Mazao ya Bustani. Katika mwaka 2017/2018, uzalishaji wa mazao ya bustani ulikuwa tani 5,333, 297 na matarajio ya uzalishaji kwa mwaka 2018/2019 ni tani 5,965,027.

Mazao ya bustani ni fursa kubwa kiuchumi

Hadi Machi 2019, uzalishaji umefikia tani 4,364,485 sawa na asilimia 73.17 ya lengo na msimu wa uzalishaji unaendelea. Mwenendo wa hali ya uzalishaji wa mazao ya bustani ni kama inavyoonekana katika Jedwali Na. 2.

Jedwali Na. 2: Uzalishaji wa Mazao ya Bustani (Tani)

Zao	2017/2018	Malengo 2018/2019	Uzalishaji Hadi Machi 2019
Matunda	3,703,124	3,796,125	2,847,094
Mboga	1,595,489	2,133,290	1,493,303
Maua	12,622	12,778	8,561
Viungo	22,062	22,834	,527
Jumla	5,333,297	5,965,027	4,364,485

Chanzo:Wizara ya Kilimo, 2019

4.5 Ujenzi wa Miundombinu ya Kuhifadhi Mazao ya Kilimo na Masoko

Miundombinu ya Kuhifadhi Mazao ya Kilimo

75. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) inaendelea kutekeleza Mradi wa Kuongeza Uwezo wa Kuhifadhi Nafaka. Hadi kufikia mwezi Machi 2019, asilimia 83 ya vifaa vilikuwa vimeingizwa nchini kwa ajili ya ujenzi wa ghala katika vituo vya Makambako, Mbozi, Songea, Shinyanga na Dodoma (**Kiambatisho Na.10**)

Vihenge vya kuhifadhia nafaka huongeza ubora wa nafaka

76. Ujenzi wa misingi ya kusimika vihenge pamoja na kazi nyinginezo katika vituo hivyo imefikia asilimia 48. Aidha, ujenzi wa vihenge katika Wilaya za Babati, Mpanda na Sumbawanga umefikia asilimia 14.5. Vilevile, Wizara kupitia Mfuko Kichocheo (SAGCOT Catalytic Trust Fund) imefadhili ujenzi wa ghala la kuhifadhi mpunga lenye uwezo wa tani 7,500 na ukarabati na ujenzi wa barabara zinazounganisha ghala na skimu ya umwagiliaji ya Mwendamtitu katika kijiji cha Mwakanga (Mbarali).

Masoko ya Mazao ya Kilimo

77. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda na Biashara imeendelea kutekeleza mipango na mikakati ya kupata masoko na kuongeza thamani ya mazao ya kilimo. Ili kuongeza juhudi zaidi za utafutaji wa masoko ya mazao ya kilimo, Wizara katika mwaka 2018/2019, imeanzisha kitengo cha masoko ya mazao ya kilimo ambacho kitahusika na kutafuta masoko ndani na nje ya nchi na kufanya utafiti na uchambuzi wa kina wa mahitaji ya mazao na bidhaa za kilimo kwa masoko mbalimbali duniani. Wizara pia iliboresha mifumo ya masoko ya mazao ya kimkakati kwa kufanya utafiti wa mahitaji ya masoko na kuimarisha vyama vya ushirika, kusimamia mikataba baina ya wanunuzi na wakulima. Matokeo ya awali ya utekelezaji ya mifumo hiyo, yameonesha kuwepo kwa tija kwa

mkulima, bei nzuri, takwimu na ubora wa mazao. Bei kwa mazao ya kahawa, korosho na kakao kwa soko la ndani ziliimarika ikilinganishwa na masoko ya nje. Kwa mfano, bei ya kahawa ya Arabika katika soko la dunia ilikuwa ni Dola za Marekani 107.04 ikilinganishwa na Dola 112 katika soko la ndani kwa gunia la kilo 50. Aidha, bei ya kahawa ya Robusta katika soko la dunia ilikuwa Dola 73.90 ikilinganishwa na Dola 87.13 katika soko la ndani kwa gunia la kilo 50.

78. Mheshimiwa Spika, Wizara pia imeendelea kutafuta masoko ya zao la muhogo ikiwemo kuingia Makubalino ya Itifaki ya Usafi baina ya Tanzania na Serikali ya China kuwezesha kuuza zao hilo nchini China. Hadi mwezi Machi 2019, kampuni tano za Dar *Canton Investment, Jielong Holdings (T) Company, EPOCH Agriculture Development, Gelimesha Company na Tanzania Export Processing Zone (TAEPPZ)* zimesajiliwa kwa ajili ya kuuza muhogo nchini China. Kampuni hizo zimeanza ununuzi wa muhogo katika mikoa ya Pwani na Tanga.

79. Mheshimiwa Spika, Wizara inaendelea kuhamasisha Sekta Binafsi kuwekeza katika ujenzi wa viwanda vya kusindika muhogo kwa lengo la kuongeza thamani. Kampuni ya *Cassava Starch of Tanzania Corporation (CSTC)* inaendelea kukamilisha ujenzi wa kiwanda cha kuchakata unga bora wa muhogo (*High Quality Cassava Flour*)

katika mkoa wa Lindi. Ujenzi huo umefikia asilimia 90 na kitakuwa na uwezo wa kuchakata muhogo mbichi tani 60 sawa na tani 25 za unga bora wa muhogo kwa siku. Aidha, ujenzi wa viwanda vingine unaendelea vikiwemo viwanda vya Kampuni ya KIRARE (Kwedizungwa-Tanga) na Maiga Family Farm (Chanika-Dar es Salaam).

80. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko ilipanga kununua tani 14,000 za mahindi na tani 6,000 za mbegu za alizeti. Hadi kufikia Machi, 2019, Bodi imenunua mahindi tani 7,230 na alizeti tani 621 na kusaga tani 1,003.0 za mahindi ambazo zimetoa tani 802.4 za unga wa mahindi na tani 208.9 za pumba. Tani 1,003.0 za unga wa mahindi zenye thamani ya Shilingi 561,680,000 na tani 208.9 za pumba zenye thamani ya Shilingi 45,570,000 ziliuzwa katika mikoa ya Iringa, Mwanza, Dodoma na Dar es Salaam. Aidha, ili kujiimarisha zaidi, Bodi imefunga mashine za kukamua mafuta ya alizeti na kusaga mahindi katika eneo la Kizota Jijini Dodoma hadi Machi, 2019 ufungaji wa mashine za kusaga mahindi umefikia asilimia 90 na alizeti asilimia 65. Mashine hizo zina uwezo wa kusaga tani 60 za mahindi kwa siku na kukamua tani 20 za mbegu za alizeti kwa siku.

Hifadhi na Usalama wa Chakula

Serikali inaendelea kuimarisha hifadhi ya chakula

81. ***Mheshimiwa Spika***, NFRA ilipanga kununua tani 28,200 za mahindi kutoka kwa wakulima kwa ajili ya hifadhi. Hadi kufikia Machi 2019, NFRA imenunua tani 46,236.035. Vilevile, NFRA imetekeleza makubaliano ya kuliuzia Shirika la Mpango wa Chakula Duniani (WFP) tani 36,000 za mahindi yenye thamani ya Shilingi bilioni 21. Serikali itaendelea kuimarisha ukusanyaji, uhifadhi, ununuzi na uuzaji wa mahindi ili kuimarisha hifadhi ya Taifa ya Chakula na kuuza chakula kwa utaratibu wa kuziunganisha.

82. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2018/2019, Wizara imekamilisha maandalizi ya Mradi wa Kudhibiti Sumukuvu katika Mazao (*Tanzania Initiatives for Preventing Aflatoxin Contamination – TANIPAC*). Mradi huo uliozinduliwa tarehe 12 Machi, 2019 unalenga kudhibiti tatizo la

sumukuvu katika mifumo ya uzalishaji wa mazao ya chakula hususan mahindi na karanga. Mradi utatekelezwa kwa kipindi cha miaka mitano (5) katika Mikoa ya Dodoma, Morogoro, Mtwara, Ruvuma, Tabora, Kigoma, Mwanza, Manyara, Simiyu, Geita na Zanzibar. Aidha, maeneo ambapo ujenzi wa miundombinu ya maabara Kuu ya kilimo nchini, kituo cha mfano cha usimamizi wa mazao baada mavuno na ghala 14 yametambuliwa. Udhibiti wa sumukuvu utaimarisha masoko ya mazao hayo kwani usalama wa mazao ni jambo la msingi katika upatikanaji wa masoko ya uhakika.

4.6 Huduma za Ushauri Kuhusu Utafiti, Mafunzo na Usambazaji Taarifa za Kilimo na Sayansi Shirikishi

Huduma za Ugani

Elimu ya matumizi sahihi ya pembejeo ni muhimu kwa wadau

83. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara imeandaa rasimu ya Mwongozo wa Utoaji na Usimamizi wa Huduma za Ugani utakaotumiwa na Sekta ya Umma na Binafsi kulingana na mahitaji ya sasa ya utoaji wa huduma za ugani hapa nchini. Mwongozo huo upo tayari kwa ajili ya kupitiwa na kuridhiwa na watoa huduma za ugani. Aidha, Wizara imeendelea kusambaza teknolojia za kilimo kupitia huduma za ugani kwa kuratibu maonesho ya Nanenane kitaifa yaliyofanyika mkoani Simiyu katika Uwanja wa Nyakabindi pamoja na viwanja vingine katika Kanda saba (7). Viwanja hivyo ni Mwl. J.K. Nyerere (Morogoro), Themis (Arusha), Ngongo (Lindi), John Mwakangale (Mbeya), Nzuguni (Dodoma), Fatma Mwasa (Tabora) na Nyamhongolo (Mwanza). Maonesho hayo yalihusisha utoaji wa elimu kwa wadau kuhusu upatikanaji wa mtaji kwa ajili ya kuwekeza kwenye kilimo, kanuni bora za uzalishaji wa mazao, pembejeo na zana bora za kilimo, kuongeza thamani mazao ya kilimo na upatikanaji wa masoko.

84. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Mradi wa ERPP imetoa mafunzo ya teknolojia ya kilimo shadidi cha mpunga (*System of Rice Intensification-SRI*) kwa wakulima viongozi 168, Maafisa Ugani na Mafundi Sanifu Umwagiliaji 70 kutoka skimu 40 za umwagiliaji, Maafisa Ugani 20 kutoka Halmashauri sita (6) na Sekretarieti ya Mkoa wa Morogoro. Aidha, mashamba ya mfano 1,120 ya

kilimo shadidi kwa zao la mpunga yameanzishwa kwenye skimu 40 za umwagiliaji katika Halmashauri sita (6) za Mkoa wa Morogoro. Pia, mafunzo hayo yametolewa kwa wakulima 250 wa skimu za Kasela, Kazunzu, Luchili na Sukuma zilizopo katika Halmashauri ya Buchosa.

Vyuo na Vituo vya Mafunzo ya Kilimo

85. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuboresha vyuo na vituo vya mafunzo ya kilimo ili kukidhi mahitaji ya wataalam wa ugani kilimo katika ngazi ya kijiji na kata. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kupitia vyuo vyake 14 vya kilimo imedahili na kufundisha wanafunzi 2,389 ambapo wanafunzi 2,051 wamefadhiliwa na Serikali na 338 wanajilipia wenyewe. Kati ya wanafunzi waliodahiliwa, 1,537 ni ngazi ya Astashahada na 852 ni ngazi ya Stashahada. Jumla ya wanafunzi 1,026 wakiwemo 263 wa Stashahada na 763 wa Astashahada watahitimu masomo yao mwezi Juni, 2019. Vyuo hivyo vinatoa Astashahada na Stashahada za Kilimo Mseto, Stashahada ya Umwagiliaji, Matumizi Bora ya Ardhi, Uzalishaji Chakula na Lishe, Matumizi ya Zana za Kilimo, Uzalishaji wa Mazao, Mboga, Maua na Matunda.

86. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la *Lutheran World Relief* (LWR) kupitia mradi wa *Invest* imehuisha mtaala wa Kilimo Mseto (*Agriculture General*) na kuzalisha

mtaala mpya wa kilimo (*Agriculture Production*) ili kukidhi mahitaji ya soko la ajira na kutimiza masharti ya Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi (NACTE). Aidha, mradi wa *Invest* umejenga kitalu nyumba katika Chuo cha Taifa cha Sukari Kidatu ili kutoa mafunzo bora kwa wagani tarajali na wakulima. Vilevile, mradi umewajengea uwezo wakufunzi 20 kutoka vyuo vya Kilimo Ilonga (Kilosa), KATRIN (Ifakara) na Chuo cha Taifa cha Sukari Kidatu ili wafundishe kwa kufuata mwongozo wa mfumo wa moduli.

87. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuwajengea uwezo wakufunzi wa kilimo 22 ambapo wakufunzi 10 wapo katika mafunzo ya Shahada ya Uzamili katika Chuo Kikuu cha Kilimo Sokoine (SUA) na 12 wamehudhuria mafunzo ya muda mfupi nchini India na China. Vilevile, Wizara kupitia vyuo vyake vya Kilimo kwa kushirikiana na Taasisi Binafsi imeandaa na kuendesha mafunzo ya muda mfupi ya kuwajengea uwezo wakulima kuhusu teknolojia mbalimbali za kilimo. Mafunzo hayo yalihusu Kilimo cha Korosho-MATI Mtwara (wakulima 67); Kilimo cha Mahindi na Maharage-MATI Ukiriguru (wakulima 51); Usindikaji wa mazao-MATI Uyole (wakulima vijana 56); na Kilimo bora cha soya (wakulima 31); Kilimo shadidi cha mpunga (wagani 33); kilimo bora cha alizeti (wakulima 25 na wagani 5); na kilimo bora cha mpunga (wakulima 20)-MATI Ilonga.

88. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na JICA kupitia mradi wa TANRICE2 imetoa mafunzo kwa wakulima wa mpunga 1,964. Kati ya hao, wakulima 923 wametoka katika skimu za umwagiliaji za Kimbande Nyasa (Ruvuma), Magoma (Korogwe) Wamiluhindo (Mvomero), Tulokongwa (Morogoro), SololaNkanga (Sumbawanga) na Legezamwendo (Tunduru), Litumbadyosi (Mbinga), Njomulole (Namtumbo), Msanjesi (Namtumbo) na Kyamyorwa (Muleba). Aidha, wakulima 1,041 wametoka katika Wilaya za Babati, Bukoba Vijijini, Namtumbo, Kisarawe, Ulanga, Bariadi, Momba na Kyela ambao wanalima kwa kutegemea mvua.

4.7 Kuimarisha Ushirika

Ushirika imara husaidia wakulima kupata bei nzuri ya pembejezoa mazao yao

89. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika imeendelea kusimamia na kudhibiti Vyama vya Ushirika kwa kukagua na kuchunguza, kupitia mikataba, kusimamia chaguzi za Bodi, kusajili masharti ya SACCOS, kutatua migogoro na kushughulikia malalamiko pamoja na kuviunganisha Vyama vya Ushirika moja kwa moja na masoko. Katika mwaka 2018/2019, Tume ya Maendeleo ya Ushirika kupitia Shirika la Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika (COASCO) limefanya ukaguzi wa nje kwa vyama vya ushirika 2,297. Kati ya Vyama vilivyokaguliwa, asilimia 4.6 vilipata hati inayoridhisha, asilimia 64.6 vilipata hati yenye shaka, asilimia 21.6 vilipata hati isiyoridhisha na asilimia 9.2 vilipata hati mbaya. Hali hiyo ya Vyama vya Ushirika siyo nzuri na hatuwezi kufumbia macho. Tayari Tume ya Ushirika ina programu ya kuvijengea uwezo Vyama vya Ushirika na inaendelea kutekelezwa. Natoa wito kwa Waheshimiwa Wabunge katika maeneo yetu tuendeleo kushirikiana na Halmashauri zetu kuvisaidia vyama hivi ambavyo ni mkombozi wa mkulima.

4.8 Usajili wa Wakulima

90. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeamua kuanza zoezi maalum na endelevu la kusajili wakulima wote nchini na kuwapa vitambulisho. Lengo la zoezi hilo ni kuwatambua wakulima mahali walipo, mazao wanayolima na ukubwa wa

mashamba yao. Zoezi hilo linafanyika kitaalam kwa kutumia teknolojia ya kisasa ili kuwa na kanzidata ya uhakika ya kila zao na baadaye kuwa na kanzidata moja iliyounganishwa kwa mazao yote.

91. **Mheshimiwa Spika**, tumeanza na usajili wa wakulima wa mazao ambayo yanasimamiwa na Bodi za Mazao. Mazao hayo ni, kahawa, korosho, miwa, pamba, chai, mkonge, tumbaku na pareto. Tangu zoezi hilo lianze, jumla ya wakulima 1,464,827 wametambuliwa na kusajiliwa katika maeneo mbalimbali nchini. Zoezi hilo siyo tu litatusaidia kuwatambua wakulima walipo na kuwafikishia huduma muhimu, bali pia litaisaidia Serikali kujua mahitaji halisi ya pembejeo ikiwemo mbegu, mbolea, viuatilifu na kuweza kukadiria mavuno kwa mwaka husika. Uzoefu utakaopatikana kwenye uandikishaji wa wakulima wa mazao hayo utasaidia kuandikisha wakulima wa mazao mengine mchanganyiko siku zijazo. Tumejiwekea lengo la kukamilisha usajili wa wakulima wa mazao hayo ya biashara ifikapo Juni 30, 2019.

4.9 Kuunda na Kupitia Sera na Sheria zake

92. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuboresha Sera, Sheria, Kanuni na Mikakati ya kilimo ili kuwa na mazingira wezeshi ya uwekezaji katika Sekta ya Kilimo. Katika mwaka 2018/2019, Wizara imefuta ushuru, tozo na ada 80 ambazo

katika mwaka 2017/2018 zilionekana kuwa kero kwa wakulima na vikwazo kwa maendeleo ya Sekta ya Kilimo.

93. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, katika mwaka 2018/2019, Wizara imefuatilia na kutathmini maendeleo ya uwekezaji wa Sekta Binafsi katika Sekta ya Kilimo kwa lengo la kubaini changamoto za kiseru na kisheria zinazoathiri mazingira ya uwekezaji na biashara. Ufuatiliaji huo ulihusisha mazao ya bustani, mazao ya mbegu za mafuta, chai na pareto katika Mikoa ya Njombe, Iringa, Singida, Manyara, Arusha na Kilimanjaro. Katika ufuatiliaji huo, changamoto za kiseru zikiwemo kero za kodi, tozo, ada na ushuru ambazo zinaathiri uwekezaji zaidi katika Sekta ya Kilimo zimebainika. Changamoto hizo zimewasilishwa katika Kamati ya Ushauri wa Sera za Kodi ya Wizara ya Fedha na Mipango kwa ajili ya kujadiliwa na kutoa mapendekezo ya marekebisho. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau imekamilisha Mkakati wa Kitaifa wa usimamizi wa Mazao baada ya Mavuno. Mkakati huo unalenga kupunguza upotevu wa mazao ya chakula katika mnyororo wa thamani, kuongeza upatikanaji wa chakula na kipato.

4.10 Uratibu, Takwimu, Ufuatiliaji na Tathmini

94. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2018/2019, Wizara imeendelea kukusanya takwimu za uzalishaji wa mazao ya kilimo kwa kutumia mfumo

wa ukusanyaji wa takwimu za kilimo (*Agriculture Routine Data System - ARDS*) kwa ajili ya matumizi mbalimbali katika mipango ya kilimo. Vilevile, Wizara imetoa mafunzo ya kuwajengea uwezo Maafisa Kilimo, Umwagiliaji na Ushirika wa Wilaya na wasimamizi kuhusu mfumo wa takwimu za kilimo katika Halmashauri 185.

4.11 Matumizi Endelevu ya Ardhi ya Kilimo

95. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2018/2019, Wizara imeendelea kutekeleza Mradi wa Matumizi Endelevu ya Ardhi katika Lindimaji za Mito ya Ruvu na Zigi katika mikoa ya Morogoro na Tanga. Aidha, Wizara imetoa mafunzo kwa maafisa ugani 40 kuhusu hifadhi ya udongo na maji mashambani kutoka wilaya za Muheza, Korogwe na Mkinga. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana Ofisi ya Rais TAMISEMI, Wizara ya Fedha na Mipango, Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, Wizara ya Viwanda na Biashara na Sekta Binafsi imefuatilia mashamba yaliyobatilishwa umiliki na Serikali kuona kama yatafaa kwa kilimo cha Alizeti. Hadi Machi, 2019 mashamba 15 yenye ekari 17,646.65 katika wilaya za Mvomero na Kilosa yaliyobatilishwa yamebainika yanafaa kwa kilimo cha alizeti na yanatakiwa yabadilishwe umiliki.

4.12 Masuala Mtambuka

Ushiriki wa Vijana katika kilimo

96. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kusimamia utekelezaji wa Mkakati wa Vijana Kushiriki katika Kilimo na Kuongeza Ajira kwa kushirikiana na Sekta binafsi, washirika wa maendeleo na Wizara za Kisekta. Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO), SUGECO na *Farm Africa* imewezesha vijana 560 kutoka mikoa ya Pwani, Dar es Salaam, Morogoro, Singida, Dodoma, Arusha, Kilimanjaro, Mtwara na Kigoma kujiajiri katika mnyororo wa thamani wa mazao ya bustani, ufugaji kuku na nyuki. Aidha, mafunzo ya vitendo kuhusu kilimo biashara yametolewa kwa vijana 60 katika Kambi ya Vijana ya Kilimo ya Mkongo, Rufiji. Vilevile kupitia mradi wa *East Africa Youth Inclusion Program* (EAYIP) imetoa mafunzo kwa vijana 6,584 kuhusu kilimo cha biashara katika mikoa ya Songwe, Mbeya, Iringa na Njombe. Vilevile, Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania kupitia SUGECO imetoa mikopo yenye thamani ya Shilingi 200,000,000 kwa vijana watatu (3) waliopata mafunzo ya kilimo nchini Israel na sasa wanaendesha kilimo cha Bustani katika wilaya ya Rufiji.

97. **Mheshimiwa Spika**, Wizara ya Kilimo kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu imetoa mafunzo kwa

vijana 8,700 kuhusu ujenzi wa vitalu nyumba katika mikoa ya Dodoma, Shinyanga, Simiyu, Iringa, Kagera, Geita, Mwanza, Manyara, Kilimanjaro, Lindi, Ruvuma na Mbeya. Aidha, Taasisi ya *International Trade Centre* imejenga vitalu nyumba (*Green Houses*) 15 kwa ajili ya vijana. Kati ya hivyo, vitalu saba (7) vimejengwa katika mkoa wa Dodoma, saba (7) mkoa wa Pwani na kimoja (1) katika mkoa wa Morogoro kwa ajili ya kuzalisha mazao na kufundishia vijana.

Lishe

98. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu, OR-TAMISEMI, Wizara ya Mifugo na Uvuvi, na Taasisi nyingine zinazotekeleza masuala ya lishe inatekeleza Mpango wa Kitaifa wa Lishe Nchini - *National Multisectoral Nutrition Action Plan* (NMNAP). Katika mwaka 2018/2019, Wizara kwa kushirikiana na Taasisi ya Chakula na Lishe nchini pamoja na shirika la Lishe la Kimataifa (Nutrition International) imekamilisha Mwongozo wa Kitaifa wa Uzalishaji na Matumizi ya Mazao yaliyoongezwa Virutubisho. Vilevile, Wizara imebainisha maeneo ya kipaumbele kuhusu lishe yaliyo kwenye ASDP II na NMNAP na kuyaoanisha kwa ajili ya kuongeza ufanisi kwenye utekelezaji.

Jinsia

99. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeendelea kuhusisha masuala ya jinsia katika kilimo kupitia mradi wa “*Sambaza mbegu za viazi vitamu fasta*”. Wizara imetoa mwongozo wa masuala ya jinsia kwa ajili ya kufundishia maafisa ugani, wahamasishaji jamii, walimu, viongozi wa Kata na Vijiji ambapo nakala 5,760 zimesambazwa kwa wadau. Vilevile, kitabu cha vikaragosi cha watoto wa shule za msingi darasa la IV-VI cha Kilimo na Jinsia kimeandaliwa na kufanyiwa tathmini na Taasisi ya Elimu Tanzania ili kisambazwe kwenye mashule.

Mazingira

100. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imetoa mafunzo kwa wataalam 98 wa Kilimo, Mifugo, Mazingira, Mipango na Ugani kuhusu kilimo kinachohimili mabadiliko ya tabianchi. Mafunzo hayo yametolewa katika Halmashauri za Wilaya za Mbinga, Songea, Madaba, Mvomero, Kilombero, Kilosa, Chunya, Mbeya, Mbarali, Pangani, Handeni, Korogwe, Lushoto, Muheza, Siha, Hai, Same, Rombo na Mwanga. Aidha, nakala 101 za Mwongozo wa Kilimo Kinachohimili Mabadiliko ya Tabianchi, nakala 101 za Kitabu cha Mbinu na Teknolojia za Kilimo zinazohimili Mabadiliko ya Tabianchi na nakala 101 za kitabu cha Kiongozi cha Mwalimu zimesambazwa.

101. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Mazingira Duniani (UNEP) na Taasisi ya Kuendeleza Kilimo Kusini mwa Tanzania (SAGCOT Centre Ltd.) kupitia Halmashauri ya Iringa, katika Mkoa wa Iringa, imeanzisha shamba darasa la umwagiliaji kwa njia ya matone (*drip irrigation*) lenye ukubwa wa ekari tatu (3) katika kijiji cha Wangama. Lengo la shamba darasa hilo ni pamoja na kuhamasisha kilimo bora cha mazao ya bustani hususan, maharage na njegere changa, na kusambaza teknolojia ya matumizi bora ya maji kama njia ya kukabiliana na upungufu wa maji kutokana na ukame. Shamba hilo litatumika kuelimisha wakulima ndani na nje ya kijiji cha Wangama juu ya matumizi bora ya maji na kwa tija zaidi. Kwa sasa mashirikiano hayo yananufaisha wakulima 50 kati yao wanawake 36 na wanaume 14 ambao wanajishughulisha na kilimo cha maharage mabichi.

102. **Mheshimiwa Spika**, katika kuendeleza kilimo hifadhi, Wizara kwa kushirikiana na *Conservation Farming Unit* (CFU), *Diocese of Central Tanganyika* (DCT) na TAMISEMI imetoa mafunzo ya matumizi ya kilimo hifadhi kwa wakulima viongozi 365. Mafunzo hayo yametolewa katika wilaya za Babati, Kiteto, Same, Monduli, Chamwino, kwa lengo la kuongeza uzalishaji katika maeneo yanayokabiliwa na changamoto za mabadiliko ya tabianchi.

VVU na UKIMWI

103. **Mheshimiwa Spika**, katika kuendeleza mapambano dhidi ya UKIMWI mahali pa kazi, Wizara imeendelea kuwahamasisha watumishi kupima afya ili kutambua hali zao. Katika mwaka 2018/2019, watumishi 15 waliojitambulisha kwa mwajiri kuwa wanaishi na VVU wameendelea kupatiwa fedha kila mwezi kwa ajili ya kuwawezesha kupata lishe bora. Aidha, Wizara imeendelea kutoa vifaa kinga kwa watumishi na kuwekwa katika maeneo yanayofikiwa na watumishi wengi. Vilevile, Wizara imeendelea kuhamasisha watumishi kupima afya zao ambapo watumishi wa Wizara waliopo Dodoma walipima ili kujua hali za afya zao.

5.0 MPANGO NA MAENEO YA KIPAUMBELE KWA MWAKA 2019/2020

5.1 Kuongeza Tija katika Kilimo Upatikanaji wa mbegu bora za mazao

104. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara itaendelea kuhamasisha na kuimarisha uzalishaji wa mbegu bora kwa kutumia rasilimali za Serikali pamoja na kuishirikisha Sekta Binafsi na kuongeza udhibiti wa ubora wa mbegu.

Mbegu bora kwa tija zaidi

105. **Mheshimiwa Spika**, Wakala wa Mbegu za Kilimo kwa kushirikiana na Sekta Binafsi katika mwaka ujao wa fedha, umejipanga kuzalisha jumla ya tani 3,673.6 kutoka katika mashamba yake. Aidha, Wakala kwa kushirikiana na wakulima wa mkataba pamoja na taasisi za serikali kama vile magereza na vituo vya utafiti unategemea kuzalisha mbegu kiasi cha tani 1,246.6. Vilevile, wakala kwa kutumia mashamba yake yanayotumiwa na makampuni binafsi unatarajia kuzalisha kiasi cha tani 8,688. Hivyo, ASA kwakutumia rasilimali ardhi yake itazalisha takribani tani 13,608.2 za mbegu nchini kwa msimu wa 2019/2020. Pia, ASA itazalisha vipando bora vya muhogo pingili 7,000,000 na miche bora ya matunda 20,000.

106. **Mheshimiwa Spika**, ili kufikia malengo hayo, miundombinu ya umwagiliaji itaboreshwa na eneo la uzalishaji wa mbegu litaongezwa hadi kufikia hekta 811 katika mashamba ya Dabaga hekta 200 (Iringa), Mwele hekta 160 (Tanga), Mbozi hekta 62 (Mbeya) na Msimba hekta 389 (Morogoro). Aidha, maghala mawili ya Msimba na Kilangali yenye uwezo wa kuhifadhi mbegu tani 1,300 yatafanyiwa ukarabati.

107. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia TARI itaanza kuzalisha mbegu za msingi na zilizothibitishwa na kuzisambaza kwa wakulima ili kupunguza pengo la upatikanaji wa mbegu bora. TARI itazalisha Mbegu bora za awali tani 200, za msingi tani 1,000 na mbegu zilizothibitishwa tani 3,000 za mazao ya aina ya nafaka, mikunde, mboga mboga, mafuta na miche/vikonyo milioni 20 za mazao ya mizizi na migomba na kusambaza kwenye maeneo yanayolima mazao hayo.

108. **Mheshimiwa Spika**, Wizara pia kupitia TOSCI itakagua hekta 50,000 za mashamba ya mbegu; itafanya majaribio ya uhalisia (*DUS test*) wa mbegu mpya 120; itahakiki majaribio ya uhalisia (*control plots tests*) kwa sampuli 500 za mbegu; itaandaa kanuni na miongozo ya kufanya majaribio ya utambuzi na umahiri wa mazao ya biashara; itachukua sampuli 3,000 za mbegu na kupima ubora wake; itakagua maduka 1,000 na maghala 20 ya mbegu; itafanya majaribio 70 ya sampuli za

viazi na muhogo ili kuchunguza uwepo wa magonjwa; na itatoa mafunzo ya ukaguzi wa mbegu kwa wakaguzi 50 walioidhinishwa na TOSCI katika Wilaya 50.

Upatikanaji na udhibiti wa ubora wa Mbolea

109. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara itasimamia uagizaji na usambazaji wa tani 625,000 za mbolea zinazokadiriwa kutumika nchini. Aidha, kupitia Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC) itaongeza mauzo ya mbolea kutoka tani 10,000 hadi tani 100,000. Vilevile, ghala moja (1) lenye uwezo wa kuhifadhi tani 20,000 za mbolea litakarabatiwa katika wilaya ya Tabora pamoja na kuanza ujenzi wa kiwanda cha kuchanganya mbolea kwa uwiano (*blending plant*) katika mkoa wa Dar es salaam. Pia, Wizara kupitia TFRA itawakagua wafanyabiashara 1,000 wa mbolea; itawajengea uwezo wakaguzi 100 wa mbolea. Aidha, TFRA itafanya tathmini ya kubaini mahitaji sahihi ya mbolea nchini na kuanzisha maabara ya uchunguzi wa ubora wa mbolea eneo la Kurasini Dar es Salaam.

Upatikanaji wa Viuatilifu na Udhibiti wa Visumbufu

110. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara itanunua na kusambaza lita 300,000 na kilo 3,000 za viuatilifu kwa ajili ya kukabiliana

na milipuko ya visumbufu vya mazao. Aidha, Wizara itaendelea kuimarisha kituo cha kudhibiti milipuko cha Kilimo Anga (Arusha) ili kutoa huduma bora. Vilevile, Wizara itaendelea kuvijengea uwezo na kukarabati vituo 10 kati ya 36 vya ukaguzi wa mazao mipakani.

111. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia TPRI, itakarabati na kununua vifaa kwa Maabara mbili (2) za kupima viuatilifu ili zipate ithibati ya kimaifa; itatoa mafunzo yanayohusu matumizi sahihi ya viuatilifu na uhifadhi wa taka zake kwa wakulima na maafisa 1,200 katika kanda za Mashariki, Kaskazini, Kati na Magharibi; itakagua maduka ya wafanyabiashara 2,000, wafukizaji 800 na watengenezaji nane (8) wa viuatilifu; itasajili viuatilifu vipya 150 na kutoa mafunzo kwa wafanyabiashara 2,000 wapya wa viuatilifu. Ili kukidhi ubora wa mazao kwa soko la ndani na nje, TPRI itakusanya sampuli 1,600 za mazao ya chai, kahawa, mboga na maua ili kupima masalia ya viuatilifu kwenye mazao hayo.

Zana za Kilimo

112. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara itaanzisha kituo kimoja (1) cha zana za kilimo kwa ajili ya kutoa huduma za kiufundi na mafunzo kwa watoa huduma binafsi wamiliki na watumiaji wa zana za kilimo kwa lengo la kusogeza huduma karibu na wakulima katika

Kanda ya Ziwa. Kituo hicho kitakuwa na matrekta, zana za kukatua, kupandia, kupalilia, kuvunifa, kunyunyizia dawa, kilimo hifadhi na mashine za usindikaji zitakazokuwa zinakodishwa kwa wakulima. Wizara pia, itahuisha Mkakati wa Matumizi ya Zana Bora za Kilimo wa mwaka 2006 ili kuongeza matumizi ya zana bora za kilimo.

113. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kupitia AGITF, imepanga kutoa mikopo 250 yenye thamani ya Shilingi **4,119,000,000** inayojumuisha mitambo ya mashambani; pembejeo za kilimo, mifugo na samaki; matrekta ya mikono; ukarabati wa zana za kilimo; miundombinu ya kilimo, mifugo na uvuvi; fedha za kuendeshea shughuli za shamba; kununua ardhi kwa ajili ya kilimo, mifugo na ufugaji wa samaki; zana unganishi; zana za kusindika na vifunganishio (**Kiambatisho Na. 11**). Vilevile Mfuko utatambua skimu 100 za umwagiliaji kwa ajili ya kupewa mikopo.

5.2 Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Umwagiliaji

114. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Umwagiliaji itafanya tathmini ya miradi ya umwagiliaji ambayo ujenzi wake haujakamilika ili miradi hiyo iweze kukamilishwa kwa awamu. Wizara pia, itakamilisha upembuzi yakinifu na usanifu katika skimu mbili (2) za Luiche (Kigoma Ujiji) na Ibanda (Sengerema/

Geita); itafanya upembuzi yakinifu na usanifu wa kina katika skimu mpya nne (4) za Mwamkulu (Mpanda), Mkombozi (Iringa), Msia (Mbozi) na Luhafwe (Tanganyika) na kupitia usanifu na maandalizi ya zabuni katika skimu tano (5) za Lupiro iliyopo kwenye halmashauri ya Ulanga, Endagaw (Hanang) Bugwema (Musoma), Rudewa (Kilosa) na Nyamitita (Serengeti).

115. **Mheshimiwa Spika**, kupitia Mradi wa Kuendeleza Skimu za Wamwagiliaji Wadogo (*Small Scheme Irrigation Development Project – SSIDP*) Wizara itakamilisha ujenzi wa skimu 16 za kilimo cha umwagiliaji za Mwisu (Karagwe), Nyida (Shinyanga), Katela Ntaba na Mbaka (Busekelo), Mgambalenga (Kilolo), Mwalunili (Igunga), Ngongowe (Liwale), Nanganga (Ruungwa), Ngage (Simanjiro), Orumwi (Siha), Soko (Moshi), Nyatwali na Maliwanda (Bunda), Kutuani Mwenzae na Kwemgiriti (Lushoto) (**Kiambatisho Na. 12**). Aidha, Wizara kupitia Mradi wa Kuongeza Uzalishaji wa Zao la Mpunga (*Expanded Rice Production Project - ERPP*) itajenga na kukarabati skimu tano (5) za Kigugu (Mvomero), Msolwa Ujamaa na Njage (Kilombero), Mvumi na Kilangali Seed farm (Kilosa).

116. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itavijenge uwezo Vyama vya Wamwagiliaji kwa kuwezesha uanzishwaji wa Kilele cha Vyama vya Wamwagiliaji (IOs APEX); kuanzisha Vyama vya Wamwagiliaji 200 na kuimarisha Vyama 300 kuhusu usimamizi na

uendeshaji wa skimu za umwagiliaji; kusaidia Halmashauri 80 na Vyama vya Wamwagiliaji 240 kuandaa kanuni ndogondogo kulingana na Sheria Na. 5 ya Umwagiliaji (2013) pamoja na Kanuni zake za mwaka 2015; na kukamilisha uandaaji wa Mwongozo wa uanzishwaji wa Vyama vya Wamwagiliaji na kusambaza kwa wadau.

5.3 Utafiti wa Kilimo na Uhaulishaji wa Teknolojia

117. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia TARI imepanga kutafiti, kugundua na kusambaza aina 15 za mbegu bora za mazao ya nafaka, mizizi, mbegu za mafuta, mikunde na mazao ya bustani. Pia, TARI imepanga kukamilisha majaribio ya mbegu mpya za *NARITAs Hybrid* zenye ukinzani mkubwa wa wadudu na magonjwa katika mikoa ya Kilimanjaro, Mbeya na Kagera. Aidha, TARI itatafiti, kugundua na kusambaza teknolojia bora 20 za agronomia, teknolojia tano (5) za kupunguza harubu katika kilimo na usindikaji na teknolojia 15 za kuzuia upotevu wa mazao baada ya kuvuna na uhifadhi wa mazao kwa ajili ya kuimarisha usalama wa chakula na lishe.

118. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itasafisha aina tisa (9) za mbegu ya mpunga na kuzalisha tani 10 za mbegu za awali katika Kituo cha Utafiti cha KATRINI. Kupitia kituo cha TARI Naliendele

Serikali itajenga kinu cha kubangua korosho chenye uwezo wa kubangua tani 1,800 kwa mwaka na kusindika tani 1,000 za mvinyo na sharubati (*juice*). Usindikaji huo utaenda sanjari na kutoa teknolojia za usindikaji ili kuongeza ubora wa korosho-karanga na mazao yake.

5.4 Maendeleo ya Mazao

119. ***Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2019/2020,*** Wizara itaendelea kuratibu utekelezaji wa mikakati ya maendeleo ya mazao kwa kuimarisha utafiti, upatikanaji na utumiaji wa pembejeo na zana za kilimo, udhibiti wa visumbufu vya mazao, huduma za ugani, uongezaji wa thamani na upatikanaji wa masoko.

Zao la Mahindi

120. ***Mheshimiwa Spika,*** Wizara imepanga kuongeza uzalishaji wa zao la mahindi kufikia tani 8,000,000 mwaka 2019/2020 ikilinganishwa na tani 6,300,000 zinazozalishwa sasa.

Zao la Mpunga

121. Wizara imepanga kuongeza uzalishaji wa Mpunga kutoka tani milioni 3.385 mwaka 2017/2018 hadi tani milioni 4.36 mwaka 2019/2020. Lengo hilo litafikiwa kwa kuongeza eneo la uzalishaji, matumizi ya mbegu bora, kutoa

mafunzo ya kilimo bora cha mpunga ikiwemo ya kilimo shadidi katika skimu za umwagiliaji. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau itaboresha mkakati wa kuendeleza zao la mpunga nchini ili uendane na mahitaji ya sasa. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Sekta binafsi na taasisi za kimataifa itajenga uwezo kwa wakulima, wasindikaji, wafanyabiashara na wasafirishaji wa mpunga/mchele nchini.

Zao la Ngano

122. **Mheshimiwa Spika**, mahitaji ya ngano nchini ni tani 250,000 ambapo uzalishaji kwa mwaka 2017/2018 ni wastani wa tani 56,651. Wizara imepanga kuongeza uzalishaji wa ngano hadi kufikia tani 100,000 ifikapo mwaka 2021/2022. Katika kuhakikisha lengo hilo linafikiwa, Wizara itahamasisha kilimo cha ngano katika Ukanda wa Kaskazini na Nyanda za Juu Kusini. Kwa mwaka 2018/2019 matarajio ni kuzalisha tani 76,400 na kwa msimu wa 2019/2020 imepanga kuzalisha tani 85,000 za ngano kwa kuongeza matumizi ya mbegu bora, kutoa mafunzo ya kanuni za kilimo bora, kuimarisha upatikanaji wa masoko na utafiti wa zao hilo.

Zao la Muhogo

123. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2019/2020, Wizara imepanga kuongeza uzalishaji wa

muhogo mbichi kutoka tani milioni 8 mwaka 2017/2018 hadi tani milioni 10. Ili kufikia lengo hilo, Wizara kupitia vituo vya utafiti na Sekta binafsi itazalisha mbegu bora za muhogo pingili milioni 40, kupanua maeneo ya uzalishaji kwa kushirikana na Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa, kuongeza thamani na kuimarisha masoko.

Zao la Alizeti

124. **Mheshimiwa Spika**, Wizara itaendendelea kutekeleza mkakati wa kuendeleza zao la alizeti ili kutosheleza mafuta ya kula kwa kuongeza uzalishaji wa alizeti kutoka tani 768,188 mwaka 2017/2018 hadi tani 1,500,000 kufikia 2020/2022 ambapo matarajio ni kuzalisha tani 820,905 msimu wa 2019/2020. Lengo hilo litafikiwa kwa kuimarisha ugunduzi wa mbegu bora, kuongeza upatikanaji wa pembejeo, kuhamasisha ujenzi wa viwanda vya usindikaji, kutoa mafunzo ya kanuni za kilimo bora cha alizeti na kuwaunganisha wakulima na wasindikaji ili kuwa na masoko ya uhakika. Mikakati hii itasaidia kupunguza kiasi cha mafuta kinachoagizwa toka nje nchi na kufikia mahitaji ya tani 570,000 za mafuta zinazohitajika nchi kwa mwaka.

Zao la Mchikichi

125. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia TARI, ASA, Jeshi la Kujenga Taifa, Magereza, Sekretarieti za Mikoa na Sekta Binafsi itazalisha miche ya mchikichi 5,000,000 kwa ajili ya kuongeza uzalishaji wa zao hilo. Vilevile, Benki ya Maendeleo ya Kilimo (TADB) itatoa mikopo ya kuendeleza zao hilo kwa ajili ya uzalishaji wa mbegu na uongezaji wa thamani. Aidha, Wizara itashirikiana na SIDO, CARMATEC, NDC na FAO/UNIDO kuwapatia wakulima zana bora za uzalishaji na uongezaji thamani zao la mchikichi.

Zao la Korosho

126. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Bodi ya Korosho itaendelea kutekeleza programu ya kuzalisha miche bora 10,000,000 ili kuongeza uzalishaji wa zao hilo. Aidha, Bodi kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango itahakiki na kulipa vikundi vya wazalisha miche ya mikorosho kwa msimu wa 2017/2018 ambao hawajalipwa kutoka katika mikoa ya Mtwara, Lindi, Ruvuma, Pwani, Tanga, Dodoma, na Singida. Vilevile, Wizara itaratibu upatikanaji na usambazaji wa tani 30,000 na lita 500,000 za salfa kwa ajili ya kudhibiti visumbufu vya zao la korosho.

Zao la Pareto

127. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Bodi ya Pareto imepanga kuongeza uzalishaji wa pareto kufikia tani 2,600 kutoka tani 2,400 za mwaka 2018/2019. Aidha, katika kipindi hicho, tija ya zao hilo inatarajia kuongezeka kutoka kilo 300 hadi 350 kwa ekari. Vilevile, ubora wa maua unatarajiwa kuongezeka kutoka wastani wa asilimia 1.2 mwaka 2018/2019 hadi asilimia 1.5 mwaka 2019/2020. Wizara kupitia Bodi ya Pareto itaendelea kuhamasisha uwekezaji katika mitambo ya kuchuja sumu ya pareto, kuwezesha upatikanaji wa aina moja ya mbegu ya pareto kupitia utafiti wa aina saba za pareto na kujenga maabara ya kupima sumu ya pareto.

Zao la Miwa na Uzalishaji wa Sukari

128. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Bodi ya Sukari imepanga kuzalisha sukari tani 403,786 kwa kuongeza eneo la uzalishaji wa kilimo cha miwa kutoka hekta 52,000 hadi hekta 97,000. Aidha, tija ya uzalishaji wa miwa kwa wakulima wadogo itaongezeka kutoka tani 50 hadi tani 70 kwa hekta kwa kutumia teknolojia za kilimo bora. Wizara, kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC) itawezesha upatikanaji wa ardhi ya uwekezaji

wa miradi mipya ya sukari katika Wilaya za Kasulu, Kibondo, Rufiji, Geita, Kilombero, Karagwe, Pangani, Bagamoyo na Morogoro. Vilevile, Wizara kupitia kituo cha utafiti wa miwa TARI Kibaha, itafanya majaribio ya aina mpya za mbegu za miwa katika Ukanda wa Afrika Mashariki na kukamilisha uhakiki wa mwisho (*National Performance Trial*) wa ubora wa aina tatu za mbegu bora za miwa ambazo zimeonesha kuwa na ukinzani na ugonjwa wa *smut disease* na kustahimili ukame.

Zao la Kahawa

129. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Bodi ya kahawa itaongeza uzalishaji wa kahawa kutoka tani 65,000 hadi tani 80,000. Vilevile, itashirikiana na wadau kuongeza matumizi ya mitambo ya awali ya kuchakata kahawa *Central Pulpery Unity* (CPU) kutoka asilimia 35 ya sasa hadi 50. Bodi itakamilisha usajili wa wakulima wa kahawa na kuwapatia vitambulisho, itaimarisha mifumo ya masoko ya kahawa ikiwa ni pamoja na kuanzisha minada katika kanda za uzalishaji wa kahawa na kuimarisha vyama vya ushirika. Pamoja na hayo miche 10,000,000 ya kahawa itazalishwa na kusambazwa kwenye Wilaya 42 zinazolima kahawa na kutoa mafunzo kwa wakulima wa kahawa 4,000; maafisa ugani 500 na wakulima viongozi 300.

Zao la Mkonge

130. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Bodi ya Mkonge imepanga kuongeza uzalishaji wa mkonge kutoka tani 38,506 hadi tani 113,506 kwa kuongeza eneo la uzalishaji kutoka hekta 42,426.11 hadi 114,915.08. Kutokana na uzalishaji huo, mauzo ya bidhaa za mkonge kwenye soko la nje yanatarajiwa kuongezeka kutoka asilimia 24.5 hadi asilimia 35.5 na kuongezeka kwa matumizi ya mkonge kutoka asilimia 2 hadi asilimia 20. Bodi pia itasimamia uendeshaji wa mfumo wa kilimo cha wakulima wadogo cha mkataba kwa kuimarisha vyama vya ushirika na masoko ya mkonge kupitia minada itakayomwezesha mkulima kuuza kwa bei ya ushindani. Aidha, Wizara itatafuta wawekezaji wapya wa mashamba makubwa mawili ya Mabogo na Kwalukonge yaliyofutiwa hati za umiliki na Serikali ili mashamba hayo yazalishe kwa tija na kuongeza ajira.

Zao la Pamba

131. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Bodi ya Pamba imepanga kuongeza uzalishaji wa pamba kutoka tani 222,000 hadi tani 700,000 na tija kutoka 300 hadi 600 kwa ekari. Bodi pia, imepanga kuongeza ubora wa pamba kutoka asilimia 43 hadi 75. Aidha, upatikanaji wa mbegu za pamba utaongezeka kutoka tani 22,000 hadi 40,000 na upatikanaji wa

viuatilifu utaongezeka kutoka lita 7,000,000 hadi 10,000,000. Ili kuongeza ukuaji wa tasnia ya pamba, Wizara ya Kilimo kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda na Biashara itahamasisha uwekezaji katika viwanda vya kuchambua pamba, kusokota nyuzi, kuseketa na kufuma vitambaa, utengenezaji na ushonaji wa mavazi pamoja na viwanda vya mafuta ya kula na vyakula vya mifugo.

Zao la Tumbaku

132. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Bodi ya Tumbaku imepanga kuongeza uzalishaji kutoka tani 55,000 hadi tani 60,000; kukamilisha usajili wa wakulima wa zao la tumbaku kwa kutumia mfumo wa kielektroniki na kuimarisha vituo 1,972 vya kufungia na kuchambulia tumbaku; na kusajili na kukagua vituo 790 vya kuuzia tumbaku. Aidha, Bodi itasimamia masoko na kutoa mafunzo ili kuongeza ubora wa tumbaku kutoka asilimia 87 hadi 92. Bodi itaimarisha mfumo wa upatikanaji wa pembejeo za zao la tumbaku kwa kuwaunganisha watoa huduma wa pembejeo na vyama vya ushirika ili ziwafikie kwa wakati. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na wadau itahamasisha uanzishwaji wa kiwanda cha kuchakata, kutafuta masoko mapya ya tumbaku na kuwezesha kufanyika kwa majaribio ya aina mbili (2) za mbegu bora za tumbaku.

Zao la Chai

133. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Bodi ya Chai imepanga kuongeza uzalishaji wa chai kavu kutoka tani 34,000 hadi tani 40,000 ambazo ni sawa na tani 182,000 za majani mabichi ya chai. Vilevile, tija ya majani mabichi kwa mkulima mdogo kuongezeka kutoka kilo 1,000 hadi 1,300 kwa ekari na mkulima mkubwa kutoka kilo 2,000 hadi 2,500 kwa ekari; ubora wa majani mabichi ya chai kuongezeka kutoka asilimia 50 hadi asilimia 70; kuhamasisha unywaji wa chai kutoka gramu 110 kwa mtu hadi 250 kwa mtu kwa mwaka na kuhakiki na kusajili maeneo yaliyopandwa chai ili kuboresha daftari la wakulima wa chai.

134. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kushirikiana na Mfuko wa Hifadhi ya Jamii (PSSSF) itafufua kiwanda cha chai cha Mponde ili kuimarisha upatikanaji wa soko la majani mabichi ya chai kwa wakulima na kuongeza ajira. Vilevile, miundombinu ya mashamba ya chai yanayomilikiwa na vijiji vya Tarafa ya Lupembe Wilaya ya Njombe itakarabatiwa, shamba la chai la Mlangali lililopo katika Tarafa ya Lupembe lenye ukubwa wa hekta 200 litafufuliwa na mfumo wa malipo kwa wakulima wadogo wa chai wa Bukoba na Muleba katika Mkoa wa Kagera utaboreshwa. Sanjari na juhudi hizo, minada ya chai itaanzishwa katika maeneo yanayozalisha chai ili kuimarisha

masoko ya ndani badala ya kutazama minada ya nje ya nchi.

5.5 Miundombinu ya Hifadhi na Uongezaji Thamani Mazao ya Kilimo

135. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia NFRA itakamilisha awamu ya kwanza ya Mradi wa Kuongeza Uwezo wa Kuhifadhi ambapo ujenzi wa maghala matano (5) yenye uwezo wa kuhifadhi tani 60,000 na vihenge nane (8) vyenye uwezo wa kuhifadhi tani 190,000 za nafaka utakamilika na hivyo kuongeza uwezo wake wa kuhifadhi nafaka kutoka tani 251,000 hadi tani 501,000. Aidha, Wizara itafanya upembuzi yakinifu na usanifu wa ghala tano (5) kwa ajili ya hifadhi ya zao la mahindi katika Halmashauri za Wilaya za Buchosa (1), Mkalama (1), Kasulu (1); Itilima (1); na Ileje (1). Vilevile, kupitia Mradi wa ERPP, ghala tano (5) zenye uwezo wa kuhifadhi tani 6,700 za zao la mpunga katika skimu tano (5) za umwagiliaji za Njage (1,700), Msolwa Ujamaa (1,700), Kigugu (1,000), Mvumi (1,300) na Mbogokomtonga (1,000) katika mkoa wa Morogoro zitajengwa.

136. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko itasindika tani 29,000 za mahindi ili kuzalisha tani 17,400 za unga wa mahindi na tani 4,350 za pumba za mahindi kwa ajili ya chakula cha mifugo; itasindika tani 15,000 ili kuzalisha lita 3,461,000 za mafuta ya alizeti na tani 10,350 za mashudu ya alizeti. Vilevile, Bodi itakoboa tani

27,000 za mpunga zitakazozalisha tani 8,100 za mchele na tani 4,000 za pumba za mpunga; na itanunua na kuuza mazao ghafi baada ya kusafishwa na kufungashwa. Wizara pia, itakamilisha ujenzi wa masoko matano (5) ya kimkakati katika Mikoa ya Kagera, Mara na Shinyanga (Kahama).

137. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara kupitia Mradi wa TANIPAC itajenga kituo cha mfano cha kusambaza teknolojia za usimamizi wa mazao baada ya mavuno (*Post-harvest Center of Excellence*) na Maabara Kuu ya Kilimo (*Central Agriculture Reference Laboratory*). Aidha, mradi huo utakarabati na kukipatia vifaa Kituo cha Udhibiti wa Magonjwa ya Kibaolojia cha Kibaha (NBCU) na ujenzi wa ghala 14. Mradi pia utazijengea uwezo Taasisi za TFDA, TBS, ZBS na vituo vya utafiti wa Kilimo vya Ilonga, Naliendele na Zanzibar kuhusu udhibiti wa sumukuvu kwa kununua vifaa vya maabara na kutoa mafunzo na teknolojia kuhusu udhibiti wa sumukuvu.

5.6 Vituo vya Utafiti huduma za Ugani na Mafunzo

Kuimarisha Vituo vya Utafiti

138. **Mheshimiwa Spika**, Katika mwaka 2019/2020, Wizara itaboresha na kuimarisha miundombinu ya utafiti kwa kukarabati ofisi na kuvipatia vifaa muhimu vituo vinne (4) vya utafiti

vya Ukiriguru, Ilonga na Tumbi. Wizara pia, itaboresha miundombinu ya mashamba ya uzalishaji wa mbegu kwa ajili ya kuzalisha mbegu bora. Aidha, miundombinu ya umwagiliaji ya vituo vya utafiti vya Ilonga, Naliendele, Ukiriguru na miundombinu ya uhifadhi wa mbegu katika vituo vya Uyole, Ilonga na Seliani itaboreshwa. Vilevile TARI itaimarishwa ili iweze kujikita zaidi kwenye utafiti na uzalishaji wa mbegu za michikichi.

Huduma za Ugani

139. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2019/2020, Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI na Sekta binafsi itakamilisha Mwongozo wa Utoaji na Usimamizi wa Huduma za Ugani Kilimo ili kuendana na mahitaji ya sasa ya utoaji wa huduma za ugani nchini. Aidha, Vituo vya Rasilimali za Kilimo vya Kata na Vituo vya Mafunzo kwa Wakulima vitaendelea kutoa mafunzo kwa wakulima kulingana na mazao yanayolimwa kwenye kanda husika. Vilevile, Wizara itaendelea kuratibu maonesho ya kilimo (Nane Nane) yatakayofanyika katika Kanda nane (8) za maonesho. Pia, Wizara itatoa mafunzo kwa wakulima viongozi katika skimu 20 kuhusu masoko na watunzaji wa maghala kuhusu usimamizi wa mazao ghalani. Vilevile, wakulima viongozi kutoka katika skimu 35 watapewa mafunzo kuhusu uvunaji, uhifadhi na usindikaji wa mpunga.

140. **Mheshimiwa Spika**, Wizara pia kwa kushirikiana na TAMISEMI pamoja na Wadau wengine itaendelea kuimarisha utoaji wa huduma za ugani kwa wakulima katika Halmashauri zote nchini kwa kutumia mbinu shirikishi ikiwa ni pamoja na mashamba darasa, ziara za mafunzo, vipeperushi, Mifumo ya TEHAMA, vipindi vya televisheni, redio na majukwaa ya watoa huduma za ugani. Vilevile, Wizara kupitia Mradi wa Kuongeza Tija na Uzalishaji katika zao la mpunga (ERPP), itaandaa siku ya wakulima kwa kushirikisha wakulima 280 kutoka katika skimu 10 za umwagiliaji za Mkoa wa Morogoro katika Halmashauri sita (6) zinazotekeleza kilimo shadidi na itaendesha mafunzo ya kilimo shadidi kwa wakulima viongozi 320 kutoka katika skimu 40 za umwagiliaji.

Vyuo na Vituo vya Mafunzo ya Kilimo

141. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara itadahili wanafunzi 2,500 ngazi ya Astashahada na Stashahada kwa ufadhili wa Serikali. Vilevile, itakarabati miundombinu ikiwa ni pamoja na madarasa sita (6), ofisi (12), mabweni (12), maktaba sita (6) na mabwalo ya chakula sita (6) katika vyuo vya mafunzo ya kilimo vya Mtwara, Igurusi, HORTI Tengeru, Tumbi, Mlingano na Maruku. Wizara pia itawezesha mafunzo ngazi ya Shahada ya Uzamili kwa watumishi 11 na ngazi ya

Shahada ya Kwanza kwa watumishi wawili (2) katika Chuo Kikuu cha Kilimo Sokoine (SUA).

5.7 Kuimarisha Ushirika

142. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Tume ya Maendeleo ya Ushirika itaimarisha udhibiti na usimamizi wa vyama vya ushirika; kuhamasisha wanachama wa Vyama vya Ushirika vya Mazao kuanzisha SACCOS 1,500 kwenye maeneo yao; kuimarisha masoko, uwekezaji na uwezeshaji wananchi kiuchumi; na Kuhuisha Sera ya Maendeleo ya Ushirika ya mwaka 2002 na kuipitia upya Sheria za ushirika.

5.8 Uratibu, Takwimu, Ufuatiliaji na Tathmini

143. **Mheshimiwa Spika**, Wizara katika mwaka 2019/2020, itakusanya takwimu za gharama za uzalishaji wa mazao ya kilimo, pembejeo na zana za kilimo, uzalishaji wa mazao ya mbegu za mafuta na mazao ya bustani. Wizara pia, kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais-TAMISEMI, Wizara ya Mifugo na Uvuvi, Wizara ya Viwanda na Biashara, Ofisi ya Taifa ya Takwimu na Ofisi ya Mtakwimu Mkuu wa Zanzibar itafanya Sensa ya kilimo. Vilevile, itaendelea kutoa taarifa za hali ya uzalishaji na upatikanaji wa chakula nchini kwa kufanya tathmini mbili (2) za hali ya chakula nchini

na kuwajengea uwezo wataalam wa kilimo ngazi ya wilaya katika Halmashauri zote nchini kuhusu ukusanyaji wa takwimu na taarifa hizo muhimu za kilimo kuunganishwa.

5.9 Upimaji wa Matabaka na Ubora wa Udongo

144. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara itaendelea kuhimiza na kusimamia matumizi bora ya ardhi ya kilimo kwa kutathmini mashamba yenye hati ambayo yametelekezwa katika mikoa ya Morogoro, Mtwara, Lindi, Pwani, Tanga, Iringa, Mbeya, Kilimanjaro, Arusha na Manyara kwa lengo la kushauri namna ya kuyaendeleza. Wizara kwa kushirikiana na Halmashauri za wilaya za mikoa ya Rukwa, Katavi, Lindi, Kigoma, Mtwara, Morogoro, Songwe, Mbeya na Kagera Wizara itafanya utambuzi wa maeneo mapya ya kilimo kwa ajili ya uwekezaji wa kilimo cha kibiashara na kuwezesha Vijana kujiajiri katika kilimo.

145. **Mheshimiwa Spika**, Wizara pia kwa kushirikiana na Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi Ofisi ya Rais-TAMISEMI, itapima na kuwezesha upatikanaji wa Hati za Hakimiliki za Kimila pamoja na kufanya tathmini ya ubora wa udongo na kuandaa ramani za udongo kwenye maeneo ambayo ardhi ya kilimo imetambuliwa kwa ajili ya vijana katika Halmashauri za wilaya za Singida na Morogoro.

Vilevile, tathmini hiyo itafanyika katika vijiji vinavyozunguka mashamba ya uwekezaji katika Bonde la Mto Rufiji (Lukulilo, Muhoro na Tawi), Mkulazi, Pangani, Kitengule na Bagamoyo. Taarifa na ramani hizo zitasaidia kuchagua mazao yatakayolimwa pamoja na matumizi sahihi ya mbolea. Vilevile, tathmini ya uharibifu wa ardhi unaotokana na shughuli za Kilimo utafanyika katika Halmashauri za Wilaya za Mpwapwa, Kongwa, Chamwino, Bahi na Kondoa.

5.10 Masuala Mtambuka

Ushiriki wa Vijana na makundi mengine katika kilimo

146. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2019/2020, Wizara itafuatilia na kutathmini utekelezaji wa Mkakati wa Vijana wa Kushiriki katika Kilimo. Aidha, Wizara itaendelea kushirikiana na Wizara za Kisekta na wadau wa maendeleo kutoa mafunzo na kuwaunganisha vijana na taasisi za fedha ili kuwezesha upatikanaji wa mikopo yenye riba nafuu na hivyo vijana kuwekeza kwenye kilimo kwa lengo la kuongeza upatikanaji wa chakula na kupunguza tatizo la ukosefu wa ajira. Wizara pia itayashirikisha katika kilimo makundi mengine muhimu ya jamii wakiwemo wastaafu wenye weledi mkubwa katika kilimo ili uzoefu na elimu yao katika kilimo uweze kutumika vizuri na kusaidia katika mapinduzi makubwa ya kilimo yanayoendelea nchini.

Lishe

147. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara ya Kilimo itaendelea kushirikiana na Wizara, Taasisi na Washirika wa Maendeleo wa lishe kutekeleza Mpango wa Kitaifa wa Lishe (NMNAP). Kazi zitakazofanyika ni pamoja na kuhamasisha uzalishaji, usindikaji na kuhimiza matumizi ya mazao yaliyoongezewa virutubishi ili kuimarisha hali ya lishe katika ngazi ya kaya kwa mikoa ya Ruvuma, Kagera, Iringa, Mbeya, Songwe, Njombe, Dodoma, Morogoro, Mtwara, Rukwa na Tanga.

Jinsia

148. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020 Wizara itaboresha utafiti unaozingatia masuala mtambuka ya kijinsia (*gender mainstreaming*) kwa kuelimisha wataalamu na wakulima umuhimu wake katika miradi kwa manufaa ya wakulima wa jinsia zote na kuongeza upokeaji wa teknolojia kwa mazao 8 ya kipaumbele kwa ASDP II.

Mazingira

149. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara itaendelea kuwajengea uwezo wakulima kuhusu mbinu bora za kilimo kinachohifadhi mazingira katika vijiji 31

vinavyozunguka Ziwa Manyara. Vilevile, itasambaza nakala 420 za Mwongozo wa Kilimo Kinachohimili Mabadiliko ya Tabianchi katika Halmashauri za Wilaya za Mikoa ya Singida, Tabora, Shinyanga, Mwanza, Mara Manyara, Geita, Simiyu, Kagera, Kigoma, Njombe, Songwe, Rukwa na Katavi. Pia itafuatilia ujumuishwaji wa masuala ya mazingira na mabadiliko ya tabianchi katika mipango ya Kilimo katika Halmashauri za Wilaya za mikoa ya Mbeya, Ruvuma, Mtwara, Kilimanjaro, Tanga, Singida, Tabora, Shinyanga, Mwanza, Mara, Manyara, Geita, Simiyu na Kagera.

VVU na UKIMWI

150. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka 2019/2020, Wizara itaendelea kuwahudumia watumishi walioathirika na kutoa elimu kuhusu VVU na UKIMWI ili kupunguza maambukizi mapya kwa watumishi 1,000 wa Wizara.

5.11 Maeneo Maalum ya Maboresho katika Kilimo

151. ***Mheshimiwa Spika***, ninaomba nizungumzie maeneo machache ambayo kama Wizara tumeona ni muhimu kuyafanyia maboresho ili kuuimarisha usimamizi wa kilimo na kuwapatia wakulima huduma kwa urahisi zaidi. Maeneo hayo ni kama ifuatavyo:

Mapitio ya Sera na Sheria

152. **Mheshimiwa Spika**, Wizara imeanza kazi ya kuipitia Sera ya Taifa ya Kilimo ya mwaka 2013 kwa lengo la kubaini maeneo ambayo yataapaswa kuhuishwa ili kwenda na hali halisi ya sasa na mwelekeo wa Serikali wa kubadili kilimo chetu kuwa kilimo cha kibiashara kwa kasi zaidi. Sanjari na mapitio hayo ya sera, sheria mbalimbali zimeanza kupitiwa ili kubaini namna zinavyotekelezeka na kama baadhi zinaweza kuunganishwa. Mapitio hayo pia yataiwezesha Wizara kuangalia uwezekano wa Kutunga Sheria moja yenye nguvu itakayosimamia Kilimo kwa upana wake. Mtazamo wa Wizara ni kuwa na Sheria itakayotoa mwelekeo wa usimamizi wa rasilimali watu katika Sekta ya Kilimo, usimamizi wa matumizi bora ya pembejeo, usimamizi wa ardhi ya kilimo, pamoja na masuala mengine muhimu.

153. **Mheshimiwa Spika**, baada ya kufanya mapitio ya sheria zilizopo, Wizara itaandaa mapendekezo ya muswada wa kutunga Sheria ya Kilimo na kuiwasilisha katika Bunge lako Tukufu. Vilevile, Wizara itaendelea kufanya uchambuzi wa ada na kodi hususan kwenye vifungashio na vifaa vinavyotumika katika uhifadhi wa mazao ili kupunguza upotevu wa mazao baada ya mavuno. Napenda kulihakikishia Bunge lako Tukufu kwamba tutaendelea kushirikiana kwa karibu sana na Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo Mifugo

na Maji pamoja na Bunge zima katika safari hii ya kuboresha Sera na Sheria zetu za Kilimo.

Bima ya Mazao

154. **Mheshimiwa Spika**, Kilimo ni moja ya maeneo yenye changamoto kubwa ya kupata hasara katika uwekezaji kutokana na masuala mbalimbali ikiwemo ukame, mafuriko, magonjwa na wadudu waharibifu wanaoweza kuharibu mazao. Changamoto hizo zinasababisha taasisi za fedha kutotoa kipaumbele cha kutosha kutoa mikopo kwenye Kilimo. Katika kukabiliana na changamoto hizo, nchi nyingi duniani zimeanzisha na kutekeleza mfumo wa Bima ya Mazao. Mfumo huo humwezesha mkulima kulipwa fidia pale anapopata hasara na pia kumwezesha kupata mkopo kutoka vyombo vya fedha kwa urahisi. Kutokana na ukweli huo, Wizara kwa kushirikiana na wadau imeanza mchakato wa kuanzisha Bima ya Mazao hapa nchini.

155. **Mheshimiwa Spika**, Wizara kwa kuanzia imefanya vikao na wadau mbalimbali ili kufanya maandalizi ya awali ya kuanzisha utaratibu wa Bima ya mazao kwa kuanza na baadhi za mazao na maeneo machache. Maandalizi hayo yanaendelea kufanyika ili katika mwaka 2019/2020 tuwe angalau na aina mbili za mifumo ya Bima ya mazao (Products) inayoweza kutumika nchini. Hata hivyo, ili utaratibu huu uwezekane, kutahitajika takwimu sahihi za hali ya hewa pamoja na uzingatiaji wa kanuni bora za kilimo. Hivyo, kunahitajika ushirikiano wa karibu na Mamlaka ya Hali ya Hewa pamoja na maafisa ugani kutimiza wajibu wao kikamilifu.

Usajili wa wakulima

156. **Mheshimiwa Spika**, kama nilivyotangulia kusema hapo awali, tulianza zoezi la kuwatambua, kuwasajili na kuwapatia vitambulisho wakulima wetu. Tumeanza zoezi hilo kupitia mazao makuu ya biashara yanayosimamiwa na Bodi za Mazao ambapo zoezi hilo litakamilika Juni, 2019. Katika mwaka 2019/2020, Wizara itaimarisha kanzidata ya wakulima na kuendelea na usajili wa wakulima wa mazao mchanganyiko kwa kushirikiana kwa karibu sana na Vyama vya Ushirika na Taasisi nyingine za wakulima kama vile Tanganyika Farmers Association (TFA). Ninawaomba Waheshimiwa Wabunge tusaيدiane kuhamasisha wakulima katika maeneo yetu ili watakapofikiwa

na zoezi la uandikishaji watoe ushirikiano na waelewe kwamba zoezi hili ni la kuwasaidia kupata huduma bora za Kilimo.

Masoko ya Mazao ya Kilimo

157. **Mheshimiwa Spika**, Waheshimiwa wabunge watakubaliana na mimi kwamba, upatikanaji wa masoko ya uhakika wa mazao ya kilimo ni moja ya kichocheo kikubwa kwa mkulima kuzalisha zaidi. Pale soko la uhakika linapopatikana na bei kuwa ya kuridhisha, uzalishaji huongezeka. Kwa upande mwingine, wakulima wanapokosa masoko ya uhakika au bei inapokuwa ya chini huwakatisha tamaa na hivyo kupunguza uzalishaji katika misimu inayofuata. Hata hivyo, tunaelewa kwamba soko la uhakika linategemea pia uhakika wa upatikanaji wa mazao wanayohitaji wanunuzi na yenye ubora wa kutosha

158. Kwa kutambua umuhimu wa masoko, Wizara imeamua kuimarisha utafutaji wa masoko ya mazao ya kilimo ndani na nje ya nchi. Katika mwaka 2019/2020, Wizara itakiimarisha kitengo cha masoko kwa kukijengea uwezo wa kufanya uchambuzi na utafutaji wa masoko ndani na nje ya nchi. Aidha, elimu itaendelea kutolewa kwa wakulima ili waweze kuzalisha mazao bora yanayohitajiwa sokoni pamoja na kuwaunganisha wakulima moja kwa moja na masoko. Vilevile, tutaendelea kufanya kazi kwa karibu na taasisi

nyingine zinazohusika na masoko nchini ikiwemo *TANTRADE* na Soko la Bidhaa (TMX).

Mfumo wa upatikanaji wa Pembejeo za Kilimo

159. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara imeanza zoezi la kupitia kwa kina mfumo iliyopo ya uzalishaji, uagizaji na usambazaji wa mbegu, mbolea na viuatilifu. Mfumo iliyopo kwa sasa inatofautiana kwani kuna baadhi ya Bodi za Mazao zinazojihusisha na uagizaji na usambazaji wa pembejeo, wakati mwingine Vyama vya Ushirika vinaagiza na kusambaza pembejeo kwa wanachama wao, wakulima pia hununua pembejeo moja kwa moja kutoka kwa wafanyabishara na pia mbolea kwa sasa inaagizwa kwa mfumo wa pamoja (*Bulk Procurement*).

160. ***Mheshimiwa Spika***, kutokana na umuhimu wa pembejeo na kilimo na tofauti ya mfumo hiyo, tumeamua kuipitia yote ili kuona mfumo bora unaoweza kutumika kuhakikisha pembejeo zenye ubora zinapatikana na kusambazwa kwa wakulima kwa wakati. Malengo yetu ni kukamilisha mapitio hayo na kupata majawabu ya mfumo bora ifikapo Juni 2019, ili mwaka 2019/2020 tuwe na mfumo madhubuti utakaokuwa na tija kwetu sote. Nina uhakika kwamba, mfumo mzuri wa upatikanaji na usambazaji wa pembejeo utawezesha uwepo wa pembejeo bora kwa bei nafuu na hivyo kuongeza matumizi kwa wakulima wetu.

6.0 SHUKRANI

161. **Mheshimiwa Spika**, kabla sijamaliza hotuba yangu naomba nitoe shukrani za dhati kwa taasisi, makundi, na wadau mbalimbali tunaoshirikiana kuendeleza kilimo cha Tanzania. Kwanza, ninawashukuru sana, Naibu Mawaziri wa Kilimo, Mhe. Omary Tebweta Mgumba (Mb.) na Mhe. Innocent Lugha Bashungwa (Mb.) kwa ushirikiano wanaonipatia katika kutekeleza majukumu yangu. Napenda pia, kuwashukuru Katibu Mkuu, Mhandisi Mathew John Mtigumwe; Naibu Katibu Mkuu Prof. Siza D. Tumbo; Wakurugenzi wa Idara na Wakuu wa Vitengo; Taasisi na Asasi zilizo chini ya Wizara; watumishi wote wa Wizara; na wadau wa Sekta ya Kilimo kwa juhudi, ushirikiano na ushauri uliowezesha kutekelezwa kwa majukumu ya Wizara kwa mwaka 2018/20 19 pamoja na kuandaa Hotuba hii. Ni matarajio yangu kwamba, nitaendelea kupata ushirikiano wao katika mwaka 2019/2020.

162. **Mheshimiwa Spika**, naomba nitumie fursa hii kuzishukuru Nchi na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa ambayo yamesaidia Wizara katika juhudi za kuendeleza kilimo. Nachukua fursa hii kutaja baadhi yao kama ifuatavyo: Serikali za Japan, Marekani, Uingereza, Ireland, Malaysia, China, Indonesia, Korea ya Kusini, India, Misri, Israel, Ubelgiji, Ujerumani, Finland, Norway, Brazil, Uholanzi, Vietnam, Canada na Poland.

Ninayashukuru pia Mashirika na Taasisi za Kimataifa zifuatazo: Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, AU, IFAD, DFID, UNDP, FAO, JICA, EU, UNICEF, WFP, CIMMYT, ICRISAT, ASARECA, USAID, KOICA, ICRAF, IITA, IRRI, ILRI na CABI. Nyingine ni AVRDC, AGRA, CIP, CIAT/PABRA, UNEP, WARDA, Shirika la Kudhibiti Nzige wa Jangwani (DLCO-EA) na HELVETAS. Wadau wengine ni Shirika la Kudhibiti Nzige Wekundu (IRLCO-CSA), *Bill and Melinda Gates Foundation*, *Gatsby Trust*, *Rockefeller Foundation*, *Aga Khan Foundation*, *Unilever* na Asasi zisizo za kiserikali nyingi ambazo hatuwezi kuzitaja zote hapa.

163. **Mheshimiwa Spika**, natoa shukrani za pekee kwa wananchi wa Jimbo langu la Vwawa kwa ushirikiano wanaoendelea kunipa katika kipindi chote cha kuwawakilisha hapa Bungeni. Aidha, napenda kuwahimiza kufanya kazi kwa bidii ili kuleta maendeleo ya jimbo letu na Taifa kwa ujumla. Kwa umuhimu wa kipekee ninatoa shukrani za dhati, kwa wakulima wa nchi hii kwa kazi kubwa wanayofanya katika uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara.

7.0 MAOMBI YA FEDHA MWAKA 2019/2020

164. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara inaomba idhini ya kukusanya maduhuli ya Shilingi **3,472,515,000** yatokanayo na vyanzo mbalimbali vya mapato.

165. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2019/2020, Wizara ya Kilimo inaomba kutumia jumla ya Shilingi **253,856,943,970** kupitia Fungu 43, Fungu 05 na Fungu 24 kama ifuatavyo;

FUNGU 43 – Wizara ya Kilimo

166. **Mheshimiwa Spika**, jumla ya Shilingi **208,044,783,140** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **143,577,036,140** ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo ambapo Shilingi **82,000,000,000** ni fedha za ndani na Shilingi **61,577,036,140** ni fedha za nje. Aidha, Shilingi **64,467,747,000** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida ambapo Shilingi **13,214,159,060** ni kwa ajili ya mishahara ya Wizara, Shilingi **29,621,801,490** ni kwa ajili ya mishahara ya Bodi na Taasisi, Shilingi **11,453,309,490** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo kwa Wizara na Shilingi **10,178,476,510** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo kwa Bodi na Taasisi.

FUNGU 05 – Tume ya Umwagiliaji

167. **Mheshimiwa Spika**, jumla ya Shilingi **37,485,090,830** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **32,501,462,613** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo ambapo Shilingi **3,000,000,000** ni fedha za ndani na Shilingi **29,501,462,613** ni fedha za nje. Aidha, Shilingi **4,983,628,217** zinaombwa kwa ajili ya matumizi

ya kawaida ambapo Shilingi **4,098,444,217** ni kwa ajili ya mishahara ya watumishi wa Tume na Shilingi **885,184,000** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo.

FUNGU 24 – TUME YA USHIRIKA

168. ***Mheshimiwa Spika***, jumla ya Shilingi **8,327,070,000** zinaombwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida ambapo Shilingi **6,127,370,000** kwa ajili ya mishahara na Shilingi **2,199,700,000** kwa ajili ya matumizi mengineyo.

8.0 HITIMISHO

169. ***Mheshimiwa Spika***, Pamoja na hotuba vipo viambatisho vinavyotoa ufafanuzi wa baadhi ya maeneo. Hotuba hii pia inapatikana katika tovuti ya Wizara ya Kilimo, www.kilimo.go.tz. Ninaomba kuhitimisha kwa kukushukuru wewe binafsi na Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza.

170. ***Mheshimiwa Spika***, **NAOMBA KUTOA HOJA**

9.0 VIAMBATISHO

Kiambatisho Na. 1: MIKOPO ILIYOTOLEWA NA VYAMA VYA USHIRIKA WA AKIBA NA MIKOPO (SACCOS) KWA MWAKA 2018/2019

Na.	Mkoa	Hali ya SACCOS				HISA	AKIBA	AMANA	MIKOPO ILIYOTOLEWA
		Hai	Sinzia	Havipatika ni	Jumla				
1	ARUSHA	250	109	32	391	4,737,983,417	26,773,797,177	2,460,894,643	162,607,017,786
2	DAR ES SALAAM	364	295	176	835	36,146,794,258	340,042,081,332	9,441,359,582	454,524,767,393
3	DODOMA	142	100	52	294	648,393,920	2,039,002,271	29,931,658	4,423,193,800
4	GEITA	184	189	1	374	949,129,315	1,869,394,114	1,006,633,953	14,017,621,095
5	IRINGA	159	100	-	259	1,832,702,713	8,818,587,840	1,490,038,806	21,983,095,965
6	KAGERA	135	148	-	283	1,839,022,808	10,941,094,728	966,132,441	37,841,616,240
7	KATAVI	13	21	4	38	117,240,996	1,118,599,932	53,285,243	16,179,692,330
8	KIGOMA	141	116	-	257	300,250,466	2,962,703,779	93,503,355	20,911,580,454
9	KILIMANJARO	210	77	54	341	626,425,348	1,233,800,115	664,378,409	9,251,629,923
10	LINDI	31	17	9	57	325,931,400	2,293,435,916	351,083,865	3,978,634,484
11	MANYARA	75	92	10	177	1,016,409,460	3,337,556,132	101,361,508	93,804,479,668
12	MARA	51	59	73	183	1,110,418,435	3,564,849,841	170,179,479	11,762,031,371
13	MBEYA	129	36	100	265	8,056,721,810	26,329,959,432	7,691,292,124	62,997,880,638
14	MOROGORO	72	132	100	304	2,856,600,276	13,049,702,778	1,742,013,359	76,877,918,389

Na.	Mkoa	Hali ya SACCOS				HISA	AKIBA	AMANA	MIKOPO ILIYOTOLEWA
		Hai	Sinzi a	Havipatika ni	Jumla				
16	MWANZA	83	75	195	353	1,088,210,066	3,493,552,844	166,775,889	11,526,790,743
17	NJOMBE	84	48	13	145	7,895,587,374	25,803,360,243	7,537,466,281	61,737,923,025
18	PWANI	62	26	123	211	1,072,232,438	26,747,602,680	303,761,049	19,368,739,067
19	RUKWA	57	66	11	134	412,989,758	1,298,727,561	19,064,750	2,817,320,892
20	RUVUMA	63	47	16	126	1,132,599,142	7,555,698,840	1,103,774,259	20,986,181,272
21	SHINYANG A	44	53	8	105	621,766,583	3,923,850,514	358,236,713	6,412,286,907
22	SIMUYU	29	83	12	124	188,464,000	1,968,699,081	11,247,000	2,063,226,626
23	SINGIDA	38	78	8	124	480,903,092	3,059,116,647	46,314,253	15,150,297,737
24	SONGWE	45	34	2	81	307,521,910	1,658,063,281	156,588,916	5,204,717,387
25	TABORA	41	42	132	215	252,210,391	2,488,671,174	78,542,818	17,565,727,581
26	TANGA	168	73	53	294	3,738,602,768	12,771,024,315	456,783,577	53,739,041,149
	JUMLA KUU	2,707	2,158	1,272	6,137	78,751,193,414	538,413,737,576	36,599,978,207	1,299,661,801,996

Chanzo: TUME YA MAENDELEO YA USHIRIKA, Desemba 2018

Kiambatisho Na. 2: Upatikanaji wa Mbegu bora hadi Januari 2019 (tani)

Aina ya zao	Uzalishaji	Bakaa	Uagizaji toka nje	Jumla
Mahindi	7,070.26	2,169.33	8,286.06	17,525.65
Mpunga	892.85	0.00	0.00	892.85
Mtama	64.30	0.00	0.00	64.30
Alizeti	128.3	0.00	68.00	196.35
Maharage	158.55	0.00	0.00	158.55
Kunde	0.00	0.00	6.21	6.21
Soya	6.31	0.00	0.00	6.31
Viazi mviringo	154.05	2.00	0.00	156.05
Ufuta	9.08	0.00	0.00	9.08
Choroko	4.12	0.00	0.00	4.12
Mbogamboga	15.43	0.00	1.19	16.62
Ulezi	1.68	0.00	0.00	1.68
Karanga	2.89	0.00	0.00	2.89
Pamba	30,000	0.00	0.00	30,000
Jumla	38,507.87	2,171.33	8,361.46	49,040.66

Chanzo: *Wizara ya Kilimo, 2019*

Kiambatisho Na. 3: Aina Mpya za Mbegu bora za Mazao Zilizoidhinishwa mwaka 2018/2019

NA.	KAMPUNI/TAASISI	ZAQ	AINA YA MBEGU	SIFA
1	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)	Mahindi	WE 5135	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi Ukanda wa mita 800 hadi 1,500 kutoka usawa wa bahari ✓ Inatoa mavuno kati ya tani 5.9 hadi 9.7 kwa hekta ✓ Inakomaa siku 121 ✓ Ina ukinzani dhidi ya Ugonjwa wa Mnyauko wa Mahindi (<i>Maize Lethal Necroses Disease- MLND</i>) ✓ Inahimili sehemu zenye maji kidogo/mvua kidogo
			WE 5141	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi Ukanda wa mita 800 hadi 1,500 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa siku 128 ✓ Inatoa mavuno kati ya tani 4.7 hadi 8.2 kwa hekta ✓ Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa Mnyauko wa Mahindi (MLND) ✓ Inahimili sehemu zenye maji kidogo/mvua kidogo
			WE 7133	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi Ukanda wa mita 800 hadi 1,500 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa siku 132 ✓ Inatoa mavuno kati ya tani 4.9 hadi 10.1 kwa hekta

NA.	KAMPUNI/TAASISI	ZAO	AINA YA MBEGU	SIFA
				<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa Mnyauko wa Mahindi (MLND) ✓ Inahimili sehemu zenye maji kidogo /mvua kidogo
			WE 7133	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi Ukanda wa mita 800 hadi 1,500 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa siku 132 ✓ Inatoa mavuno kati ya tani 4.9 hadi 10.1 kwa hekta ✓ Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa Mnyauko wa Mahindi (MLND) ✓ Inahimili sehemu zenye maji kidogo /mvua kidogo
			WE 7118	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi Ukanda wa mita 800 hadi 1,500 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa siku 131 ✓ Inatoa mavuno kati ya tani 5 hadi 9.8 kwa hekta ✓ Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa Mnyauko wa Mahindi (MLND) ✓ Inahimili sehemu zenye maji kidogo /mvua kidogo
2	Taasisi ya utafiti wa Tumbaku Tanzania (TORITA)	Tumbaku	TRD 17	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inatoa majani wastani wa tani 2.5 kwa hekta za tumbaku iliyokaushwa ✓ Inatoa tumbaku yenye ubora zaidi ✓ Inakomaa kwa siku 50 hadi 60 ✓ Ni tumbaku ya moshi ✓
3	Kampuni ya East African Seed	Mahindi	EAS 5019	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi Ukanda wa mita 800 kutoka usawa wa bahari. ✓ Ina ukinzani dhidi ya doajani (Grey Leaf Spot-GLS) ✓ Inakomaa kwa siku 120 hadi 125 ✓ Inatoa mavuno tani 9

NA.	KAMPUNI/TAASISI	ZAO	AINA YA MBEGU	SIFA
				✓ kwa hekta
4	Kampuni ya Alssem Seed	Mahindi	AMH500	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi Ukanda wa mita 1,500 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa kwa siku 120 hadi 125 ✓ Inatoa mavuno tani 10 kwa hekta ✓ Ina ukinzani dhidi ya doajani (GLS) na MLND
			AMH501	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi ukanda wa mita 800 hadi 1,500 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa kwa siku 115 hadi 120 ✓ Inatoa mavuno tani 8 kwa hekta ✓ Ina ukinzani dhidi ya doajani (GLS) na MLND
5	Kampuni ya Syngenta	Mahindi	SY 6444	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi Ukanda wa mita 700 hadi 1900 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa kwa siku 130 hadi 140 ✓ Inatoa mavuno ya tani 13 kwa hekta ✓ Ina ukinzani dhidi ya doajani (GLS) na Northern Corn Leaf Blight (NCLB)
			SY 5344	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi Ukanda wa mita 700 hadi 1,500 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa kwa siku 110 hadi 120 ✓ Inatoa mavuno ya tani

NA.	KAMPUNI/TAASISI	ZAO	AINA YA MBEGU	SIFA
				tani 10 kwa hekta ✓ Ina ukinzani dhidi ya doajani (GLS)
6	Kampuni ya Seed Co Tanzania Ltd	Soya	SC Semeki	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi katika Ukanda wa mita 500 hadi 2,000 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa kwa muda wa siku 123 - 128 ✓ Inatoa mavuno ya tani 3.5 – 4.5 kwa hekta ✓ Ina Protini asilimia 46.43 ✓ Ina mafuta asilimia 20.34 ✓ Inahimili magonjwa ya frog eye leaf spot na red leaf blotch
			SC Signal	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi katika Ukanda wa mita 500 hadi 2,000 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa kwa muda wa siku 121 - 126 ✓ Inatoa mavuno ya tani 3.5 kwa hekta ✓ Ina Protini asilimia 45.73 ✓ Ina mafuta asilimia 21.53 ✓ Inahimili magonjwa ya frog eye leaf spot na red leaf blotch
			SC Saxon	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Inastawi katika Ukanda wa mita 500 hadi 2,000 kutoka usawa wa bahari ✓ Inakomaa kwa muda wa siku 123 hadi 128

NA.	KAMPUNI/TAASISI	ZAO	AINA YA MBEGU	SIFA
			SC Saxon	✓ Inatoa mavuno ya wastani wa tani 3.5 kwa hekta ✓ Ina Protini asilimia 47.10 ✓ Ina mafuta asilimia 20.90 ✓ Inahimili magonjwa ya frog eye leaf spot na red leaf blotch

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2019

Kiambatisho Na. 4: MAHITAJI NA USAMBAZAJI WA MBOLEA HADI MACHI, 2019

Na.	Mkoa	Mahitaji	Kiasi kilichosambazwa	Upungufu /ziada
1	Arusha	14,783	12,057	-2,726
2	Dar es Salaam	191	152,084	151,893
3	Dodoma	5,898	3,580	-2,318
4	Geita	10,747	5,496	-5,251
5	Iringa	58,117	29,640	-28,477
6	Kagera	17,434	3,504	-13,930
7	Katavi	17,748	6,572	-11,176
8	Kigoma	6,903	8,533	1,630
9	Kilimanjaro	15,718	14,371	-1347
10	Lindi	1,868	623	-1,245
11	Manyara	9,285	17,796	8,511
12	Mara	10,131	7,149	-2,982
13	Mbeya	97,862	29,202	-68,660
14	Morogoro	28,152	21,690	-6,462
15	Mtwara	970	720	-250
16	Mwanza	12,192	5,959	-6,233
17	Njombe	40,604	30,058	-10,546
18	Pwani	1,221	575	-646
19	Rukwa	35,120	20,584	-14,536
20	Ruvuma	50,910	37,851	-13,059
21	Shinyanga	12,230	7,403	-4,827
22	Simiyu	4,763	2,909	-1,854
23	Singida	6,303	3,495	-2,808
24	Songwe	29,870	40,159	10,289
25	Tabora	22,460	29,289	6,829
26	Tanga	2,658	1,097	-1,561
	Jumla	514,138	492,394	-21,744

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2019

Kiambatisho Na 5: Mikopo iliyotolewa na Mfuko wa Pembejeo kuanzia Julai 2018 hadi Machi, 2019

Na.	Aina ya Mkopo	Utekelezaji		
		Lengo	Halisi	Thamani
1.	Mitambo ya Mashambani (Matrekta Makubwa, Zana za Kuvunia)	57	22	949,742,060
2	Pembejeo za Kilimo, Mifugo na Samaki	34	06	312,900,000
3	Umwagiliaji	-	05	232,900,000
4	Ukarabati wa zana za kilimo	09	-	-
5	Miundo Mbinu ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi	03	-	-
6	Fedha za kuendeshea shughuli za shamba	16	-	-
7	Kununua ardhi kwa ajili ya Kilimo, Mifugo na Ufugaji wa Samaki	2	-	-
8	Zana Unganishi	7	-	-
9	Zana za Kusindika na Vifunganishio vya mazao ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi	10	-	-
Jumla		138	33	1,495,362,060

Wizara ya Kilimo, 2019

Kiambatisho Na. 6 Uzalishaji wa Mazao ya Asili ya Biashara

Zao	2016/2017 (tani)	2017/2018 (tani)	2018/2019 Malengo	Uzalishaji (tani) hadi Machi, 2019
Pamba	132,934	222,039	450,000	0
Chai	26,975	34,010	35,000	19,412.16
Pareto	2,150	2,400	2,600	1,800
Koroshio	265,238	313,826	350,000	224,824.42
Mkonge	36,533	40,635	45,000	15,480.54
Sukari	330,843	303,752	353,900	327,729.25
Kahawa	48,329	45, 245.4	65,000	61,925
Tumbaku	58,639	50,522	54,868	16,460.4
	901,641	967,184	1,356,368	667,631.77

Chanzo: *Wizara ya Kilimo, 2019*

Kiambatisho Na. 7: Usambazaji wa mbegu za Korosho kwa wazalishaji miche

Na.	Mkoa	Mahitaji ya mbegu (kg)	Kiasi cha mbegu kilichosambazwa hadi 28/2/2019 (kg)
1	Dar es Salaam	370	407
2	Dodoma	8,490	4,759
3	Iringa	56	486
4	Katavi	3,911	2,894
5	Kigoma	10,600	310
6	Kilimanjaro	25	297
7	Lindi	8,889	6,076
8	Mbeya	8,191	5,587
9	Morogoro	2,090	1,582
10	Mtwara	1,380	1,975
11	Mwanza	130	100
12	Njombe	10	85
13	Pwani	2,580	3,798
14	Shinyanga	27,140	3,054
15	Singida	7,000	2,311
16	Simiyu	6	6
17	Ruvuma	875	875
18	Rukwa	436	70
19	Tabora	8,805	6,960
20	Tanga	10,620	5,852
JUMLA		102,793	47,484

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2019

Kiambatisho Na. 8: Usambazaji wa Miche ya Korosho iliyobebeshwa

Na.	Mkoa	Halmashauri ya Wilaya	Mahitaji	Miche iliyosambazwa hadi 13/4/2019
1.	Mtwara	Mtwara Mjini	2,707	2,327
		Mtwara Vijijini	4,309	3,846
		Masasi	350	300
		Nanyumbu	800	800
Jumla ndogo			8,166	7,273
2	Lindi	Lindi mjini	2,190	795
		Lindi vijijini	14,000	28,074
		Nachingwea	1,400	1,000
		Liwale	996	193
		Ruangwa	1,950	1,550
Jumla ndogo			16,536	30,612
3.	Pwani	Chalinze	2,000	0
		Kibaha	1,120	780
		Kisarawe	230	300
		Mkuranga	24,714	10,712
Jumla ndogo			8,364	11,792
4.	Ruvuma	Songea vijijini	3,195	2,680
5.	Dar es Salaam	Ilala	100	82
6.	Tanga	Handeni	1,120	0
7.	Dodoma	Mpwapwa	135	200
8.	Singida		200	200
Jumla ndogo			4,750	3,162
			38,216	52,839

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2019

Kiambatisho Na. 9: Mahitaji na Usambazaji wa Mbegu bora ya Pamba – 2018/19

Na.	Mkoa	Mahitaji (tani)	Usambazaji (tani)	Upungufu/ ziada
1.	Simiyu	7,905	10,518.54	2,613.54
2.	Shinyanga	2,473	3,055.50	582.50
3.	Mwanza	2,291	2,565.14	274.14
4.	Geita	2,781	1,745.00	-1,036.00
5.	Tabora	1,575	937.40	-637.60
6.	Mara	2,056	1,055.80	-1,000.20
7.	Kagera	151	323.50	172.50
8.	Kigoma	185	147.00	-38.00
9.	Katavi	260	463.00	203.00
10.	Singida	398	496.82	98.82
11.	Morogoro na Same	0	109.70	109.70
12.	Dodoma	0	109.28	109.28
13.	Tanga, Iringa na Bagamoyo	8.94	8.94	0.00
JUMLA KUU		20,083.94	21,535.62	1,451.68

Chanzo: *Wizara ya Kilimo 2019*

Kiambatisho Na. 10: Utekelezaji wa Mradi wa Kuongeza Uwezo wa Kuhifadhi Nafaka

Kanda	Kazi	Hatua ya Ujenzi
Songea	Kusafisha eneo la ujenzi	Imekamilika
	Uzio wa eneo la ujenzi	Imekamilika
	Ujenzi wa makazi ya muda na ofisi za muda (social village)	Imekamilika
	Kuweka na kuunganisha Jenereta	Imekamilika
	Kuchimba msingi wa vihenge	Inaendelea (66%)
	Maandalizi ya kukata na kupinda vyuma kwa ajili ya msingi wa vihenge	Imekamilika
	Kufunga vyuma vya kuzuia athari za matetemeko	Inaendelea (80%)
	Kumwaga zege kwa ajili ya mzunguko wa chini wa msingi wa vihenge	Inaendelea (80%)
	Kumwaga zege kwa ajili ya mzunguko wa chini wa msingi wa vihenge	Inaendelea (85%)
	Kufunga vyuma kwa ajili ya technological duct	Inaendelea (30%)
	Kumwaga zege kwa ajili ya mzunguko wa chini wa technological duct	Inaendelea (50%)
	Kufukia na kushindilia mchanganyiko wa udongo, mchanga na cement kwenye msingi	Inaendelea (80%)
	Uundaji wa vifaa vya vihenge	Inaendelea (20%)
Makambako	Kusafisha eneo la ujenzi	Imekamilika
	Uzio wa eneo la ujenzi	Imekamilika
	Ujenzi wa makazi ya muda na ofisi za muda(social village)	Imekamilika
	Maandalizi ya kukata na	Inaendelea

Kanda	Kazi	Hatua ya Ujenzi
	Kusafisha eneo la ujenzi	Imekamilika
	Uzio wa eneo la ujenzi	Imekamilika
	Ujenzi wa makazi ya muda na ofisi za muda(social village)	Imekamilika
	Maandalizi ya kukata na kupinda vyuma kwa ajili ya msingi wa vihenge	Inaendelea (90%)
	Kufunga vyuma vya kuzuia athari za matetemeko	Imekamilika
	Kufunga vyuma vya mzunguko wa juu wa msingi	Inaendelea (30%)
	Kuweka na kuunganisha Jenereta	Imekamilika
	Kuchimba msingi wa vihenge	Inaendelea (95%)
	Kufanya setting out kwa ajili ya ujenzi wa Ghala	Inaendelea (90%)
	Kuchimba msingi wa Ghala	Inaendelea (80%)
	Kumwaga zege kwa ajili ya mzunguko wa chini wa msingi wa vihenge	Inaendelea (85%)
	Kufunga vyuma kwa ajili ya technological duct	Inaendelea (30%)
	Kumwaga zege kwa ajili ya mzunguko wa chini wa technological duct	Inaendelea (50%)
	Kufukia na kushindilia mchanganyiko wa udongo, mchanga na simenti kwenye msingi	Inaendelea (90%)
	Uundaji wa vifaa vya vihenge	Inaendelea (20%)
Mbozi	Kusafisha eneo la ujenzi	Imekamilika
	Uzio wa eneo la ujenzi	Imekamilika
	Ujenzi wa makazi ya muda na ofisi za muda (social village)	Imekamilika
	Kuweka na kuunganisha Jenereta	Imekamilika
	Kuchimba msingi wa vihenge	Inaendelea (95%)
	Maandalizi ya kukata na kupinda vyuma kwa ajili ya msingi wa vihenge	Inaendelea (80%)

Kanda	Kazi	Hatua ya Ujenzi
	kupinda vyuma kwa ajili ya msingi wa vihenge	Inaendelea (80%)
	Kumwaga zege kwa ajili ya mzunguko wa chini wa msingi wa vihenge	Inaendelea (95%)
	Kumwaga zege kwa ajili ya mzunguko wa chini wa msingi wa vihenge	Inaendelea (90%)
	Kufunga vyuma vya kuzuia athari za matetemeko	Imekamilika
	Kufunga vyuma vya mzunguko wa juu wa msingi	Inaendelea (30%)
	Kufunga vyuma kwa ajili ya technological duct	Inaendelea (30%)
	Kumwaga zege kwa ajili ya mzunguko wa chini wa technological duct	Inaendelea (50%)
	Kufukia na kushindilia mchanganyiko wa udongo mchanga na simenti kwenye msingi	Inaendelea (90%)
	Uundaji wa vifaa vya vihenge	Inaendelea (20%)
Dodoma	Kusafisha eneo la ujenzi	Imekamilika
	Uzio wa eneo la ujenzi	Imekamilika
	Ujenzi wa makazi ya muda na ofisi za muda (social village)	Imekamilika
	Kuchanganya na kushindilia	Imekamilika

Kanda	Kazi	Hatua ya Ujenzi
	udongo unaorudi kwenye msingi	
	Kufunga vyuma kwa ajili ya technological duct	Inaendelea (30%)
	Kufunga chuma kwa ajili ya mzunguko wa juu wa	Inaendelea (30%)
	Kumwaga zege kwa ajili ya mzunguko wa chini wa technological duct	Inaendelea (50%)
	Uundaji wa vifaa vya vihenge	Inaendelea (20)
Shinyanga	Kusafisha eneo la ujenzi	Imekamilika
	Uzio wa eneo la ujenzi	Imekamilika
	Ujenzi wa makazi ya muda na ofisi za muda (social village)	Imekamilika
	Kuweka na kuunganisha Jenereta	Imekamilika
	Kuchimba msingi wa vihenge	Imekamilika
	Maandalizi ya kukata na kupinda vyuma kwa ajili ya msingi wa vihenge	Inaendelea (90%)
	Kufanya setting out kwa ajili ya ujenzi wa Ghala	Inaendelea (90%)
	Kuchimba msingi wa Ghala	Inaendelea (80%)
	Kufunga vyuma kwa ajili ya technological duct	Inaendelea (30%)
	Kufunga chuma kwa ajili ya mzunguko wa juu wa msingi	Inaendelea (30%)
	Kumwaga zege kwa ajili ya mzunguko wa chini wa technological duct	Inaendelea (50%)
	Uundaji wa vifaa vya vihenge	Inaendelea (20%)
Sumbawanga		Haijaanza
Mpanda		Haijaanza
Babati		Haijaanza

Kiambatisho Na. 11: Mikopo itakayotolewa na Mfuko wa Pembejeo mwaka 2019/2020

Na	Aina ya Mkopo	Malengo	Thamani (Tshs)
1.	Zana za kilimo, mifugo na uvuvi (matrekta makubwa, madogo, zana za kuvunia, zana za umwagiliaji, kusindika mazao na kuvulia samaki.)	59	2,655,000,000
2	Pembejeo za kilimo, mifugo na uvuvi, mbolea, madawa, mbegu, vyakula vya mifugo, kilimo na uvuvi na vifungashio vya mazao, mifugo na samaki.	186	1,389,000,000
3	Ukarabati wa zana za kilimo, mifugo na uvuvi	5	75,000,000
	Jumla	250	4,119,000,000

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2019

Kiambatisho na. 12: Skimu zilizojengwa/kuboreshwa kupitia mradi wa SSIDP awamu ya tatu

KANDA	MKOA	WILAYA	Na.	JINA LA MRADI	ENEO LA SASA (HA)	ENEO LINALOONGEZA (HA)
	Kilimanjaro	Moshi	1	Soko	285.00	85
Kilimanjaro	Kilimanjaro	Siha DC	2	Orumwi	200.00	100
	Tanga TC	Lushoto	3	Kituani Mwezae	180.00	100
	Tanga TC	Lushoto	4	Kwemgiriti	250.00	100
Mbeya	Iringa	Kilolo	5	Mgambalenga	50.00	350
	Mbeya	Busokelo	6	KatelaNtaba	0.00	250
	Mbeya	Busokelo	7	Mbaka	0.00	600
Tabora	Tabora	Igunga	8	Mwalunili	630.00	300
Mtwara	Lindi	Lindi R	9	Kinyope	350.00	250
	Lindi	Liwale DC	10	Nanganga	300.00	0
		Lindi	11	Ngongowe	250.00	250
		Karagwe				
Mwanza	Kagera	DC	12	Mwisa	300.00	110
	Mara	Bunda DC	13	Nyatwali	400.00	80
	Mara	Bunda DC	14	Maliwanda	90.00	130
		Shinyanga DC	15	Nyida	420.00	380
Central	Manyara	Simanjiro	16	Ngage	302.00	657
				JUMLA	4,007	3,742